

Sociálně patologické jevy a možnosti jejich řešení v primárním a sekundárním školství

Veronika Juřenová

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav zdravotnických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika Juřenová**
Osobní číslo: **H140451**
Studijní program: **B5350 Zdravotně sociální péče**
Studijní obor: **Zdravotně sociální pracovník**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Sociálně patologické jevy a možnosti jejich řešení v primárním a sekundárním školství**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek v oblasti sociálně patologických jevů v primárním a sekundárním školství.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního šetření o sociálně patologických jevech v primárním a sekundárním školství formou dotazníkového šetření.
Zpracovávání a vyhodnocování získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků šetření, jejich shrnutí a návrh doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ANDERSON, Tammy L. Understanding deviance: connecting classical and contemporary perspectives. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2014. ISBN 978-0-415-64260-6.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

JEDLIČKA, Richard. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.

MAJERČÍKOVÁ, Jana. K otázkám primární prevence drogových a iných závislostí v predškolskom veku. Bratislava: OZ V4, 2011. ISBN 978-80-89443-07-9.

MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.

Vedoucí bakalářské práce:

JUDr. Libor Šnědar, Ph.D.

Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva

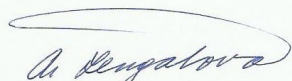
Datum zadání bakalářské práce:

9. prosince 2016

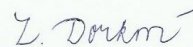
Termín odevzdání bakalářské práce:

19. května 2017

Ve Zlíně dne 9. prosince 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.2.2017

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá sociálně patologickými jevy v oblasti primárního a sekundárního školství. Práce je zaměřena na charakteristiku problematiky šikany, agrese, záškoláctví, kriminality a delikvence u dětí a mládeže. Popisuje možnosti řešení a uvádí způsoby prevence z oblasti zdravotně sociální práce. Praktická část práce popisuje četnost výskytu sociálně patologických jevů mezi dětmi a mládeží v primárním a sekundárním školství a formy prevence a řešení problematiky ze strany školy.

Klíčová slova: šikana, agrese, záškoláctví, kriminalita, delikvence, děti, mládež, školství, sociálně patologické jevy

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with social pathological phenomena in the area of primary and secondary education. The bachelor thesis is focused on the characteristics of bullying, aggression, truancy, criminality and delinquency in children and youth. It describes the possibilities of the solution and presents ways of prevention from the area of health and social work. The practical part describes the frequency of occurrence of socially pathological phenomena among children and youth in primary and secondary education and forms of prevention and solving of problems by the school.

Keywords: bullying, aggression, truancy, criminality, delinquency, children, youth, education, social pathological phenomena

Děkuji tímto JUDr. Liboru Šnédarovi, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při vypracování bakalářské práce. Poděkování také patří mé rodině za vstřícnost a podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	11
1.1 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	12
1.2 PUBESCENCE	13
1.3 ADOLESCENCE.....	13
2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY	15
2.1 AGRESE A ŠIKANA	16
2.2 KRIMINALITA A DELIKVENCE.....	19
2.3 ZÁŠKOLÁCTVÍ	21
3 PREVENCE A MOŽNOSTI ŘEŠENÍ SOCIÁLNĚ PATLOGICKÝCH JEVŮ VE ŠKOLSTVÍ	24
3.1 PREVENCE AGRESE A ŠIKANY	27
3.2 PREVENCE DELIKVENCE A KRIMINALITY	30
3.3 PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ	32
4 ÚLOHA ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA V DANÉ PROBLEMATICE	34
4.1 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNY	34
4.2 SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ CENTRA.....	35
4.3 STŘEDISKA VÝCHOVNÉ PÉČE	35
4.4 ORGÁN SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
5 METODOLOGIE	39
5.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	39
5.2 CÍL ŠETŘENÍ.....	39
5.3 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	40
6 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	41
7 DISKUZE	81
ZÁVĚR	92
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	93
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	95
SEZNAM GRAFŮ	96
SEZNAM TABULEK	97
SEZNAM PŘÍLOH	98

ÚVOD

Sociálně patologické jevy jsou v dnešní společnosti čím dál více rozšířeným nežádoucím chováním, které se výrazným způsobem vyvíjí již mezi dětmi a mladistvými. Je nutností, aby s touto věkovou kategorií bylo v rámci dostatečných možností řešení a preventivních programů pracováno na odstranění a zmírnění takto rizikového chování. Tato situace také byla motivací k sepsání bakalářské práce, s cílem umožnit náhled na vybrané sociálně patologické jevy ze stránky teoretické a následně představit výsledky praktické části, které navrhuji požadované změny preventivních programů a možností řešení dané problematiky. Cílem práce je zjistit výskyt vybraných sociálně patologických jevů ve školských zařízeních. Dalším hlavním cílem bakalářské práce je zjistit formy prevence a způsoby řešení dané problematiky ve školách.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První kapitola teoretické části popisuje obecně primární a sekundární vzdělávání. Tato kapitola zahrnuje také definování období mladšího školního věku, adolescence a pubescence, které primární a sekundární vzdělávání zahrnuje. Druhá kapitola se věnuje samotným sociálně patologickým jevům, kde se následně zaměřuje na jednotlivé vybrané jevy. Jsou zde popisovány definice, rizika či příčiny vzniku agrese a šikany, delikvence a kriminality a problematiky záškoláctví. Třetí kapitola je věnována prevenci a možnostem řešení sociálně patologických jevů v primárním a sekundárním vzdělávání. Zde jsou uváděny jednotlivé typy prevence a konkrétní možnosti řešení dané problematiky. Stejně tak jako předchozí kapitola i třetí kapitola zahrnuje výše uvedené vybrané sociálně patologické jevy, u kterých uvádí jednotlivé kroky prevence a možností řešení. Poslední čtvrtá kapitola je věnována profesi zdravotně sociálního pracovníka a jeho uplatnění v rámci řešení rizikového chování dětí a mladistvých. Je zde uvedena konkrétní náplň práce zdravotně sociálního pracovníka, v rámci jednotlivých zařízení zaměřující se na danou problematiku.

Praktická část je rozdělena na tři části. V první je charakterizován výzkumný vzorek, druh výzkumu, cíle výzkumu, metoda výzkumu a zpracování dat. Ve druhé části jsou popisována data získaná dotazníkovým šetřením. Ve třetí části je vedena diskuze o výsledcích výzkumného šetření, spolu s hodnocením a porovnáním výsledků základní a střední školy. Tato kapitola také zahrnuje význam bakalářské práce, doporučení a návrhy pro školská zařízení, kde bylo dotazníkové šetření prováděno.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PRIMÁRNÍ A SEKUNDÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Pojem primární vzdělávání pojednává o primární škole, která je tvořena prvním stupněm základního vzdělání ve formě základních škol, obecných či elementárních škol. Tento systém zajišťuje základní znalosti, které umožňují jedinci další ucelené povinné vzdělávání. Sekundární vzdělávání zahrnuje systém druhého stupně, nazýván jako nižší sekundární vzdělávání, které je obsaženo ve formě povinného vzdělávání. Dále zahrnuje systém třetího stupně označován jako vyšší sekundární vzdělávání, které již zahrnuje nepovinné či navazující vzdělávání na odborné vzdělávání. (Kolář a kol., 2012, s. 140)

Základní škola zajišťuje povinnou školní docházku, která se odvíjí od individuálních programů a vzdělání učitelů. Ucelený systém rozděluje základní školu na část primárního a nižšího sekundárního vzdělávání. Primární vzdělávání tvoří první stupeň, jenž se skládá z první až páté třídy. (Kolář a kol., 2012, s. 141) Školní rok na základní škole začíná 1. září a končí 31. srpna. Období července a srpna však tvoří období školních prázdnin. Žáci navštěvují školu od pondělí do pátku a výuka trvá 45 minut. Základní školy přijímají žáky, kteří dosáhnou šestého roku věku do 1. září daného roku. Děti, které šestého roku dosáhnou do konce kalendářního roku, mohou být přijaty, pouze pokud splní požadavky školní zralosti. Pokud rodiče nebo zákonní zástupci podají žádost o přijetí, musí dítě podstoupit testy školní zralosti, které se skládají z oblasti psychické a fyzické zralosti. Na prvním stupni základní školy jsou žáci vzděláváni jedním učitelem, který učí všechny předměty. (Brožová, 2008, s. 29-31) V rámci nižšího sekundárního vzdělávání se jedná o druhý stupeň základní školy, který zahrnuje šestou až devátou třídu. Žák absolvující základní školu má možnost dalšího vzdělávání v rámci jakékoliv střední školy. (Kolář a kol., 2012, s. 141) Na druhém stupni již žáky vzdělává v rámci každého předmětu jiný učitel, který má na daný obor zaměření. (Brožová, 2008, s. 29-31)

Návazností povinné školní docházky je střední škola, která již tvoří, vyšší sekundární vzdělání v rámci všeobecného vzdělávání, středních odborných škol, středních uměleckých škol nebo odborných učilišť. Absolvováním tohoto vzdělávání žák dosahuje zakončení maturitní zkouškou či výučním listem a může pokračovat ve vzdělávání v systému vysokoškolského studia. (Kolář a kol., 2012, s. 141)

1.1 Mladší školní věk

Z vývojového hlediska Kolář a kolektiv (2012, s. 76-187) pojednává o mladším školním věku, jako o věkovém období od šestého až sedmého roku do desátého až jedenáctého roku. Jedinec mladšího školního věku, který po dosažení požadované úrovně tělesného, psychického a sociálního rozvoje nastupuje k povinné školní docházce do prvního stupně vzdělávání. Podobně Říčan (2014, s. 145-153) uvádí, že se jedná o období, kdy dítě začíná novou a náročnou životní etapu, která je zahájena povinnou školní docházkou. Toto období dítěti přináší změny nejen po stránce rozumové ale také sociální. Dítě mění doposud zažitou životní náplň, kterou tvořila hra na povinnosti spojené se školní prací. Přichází do nového kolektivu svých vrstevníků, kde si musí vytvořit své postavení a ve skupině se tak naučit prosazovat. Škola má velmi výrazný vliv na dítě také ze stránky psychologické. Dítě prochází těžkostmi a zmatky, musí čelit překážkám a nezdarům, je kontrolováno a musí především respektovat autoritu. V třídním kolektivu se utváří struktura, ve které sílí skupiny silných jedinců a to především skupiny fyzicky silnějších jedinců. Ve třetí třídě dochází již k postupnému odstoupení od autority k učitelům a fyzicky silní jedinci, již v třídním kolektivu dostávají možnost silného ovlivnění celého kolektivu. V takovém případě je třída jako celek schopna ve čtvrté nebo páté třídě již vyjádřit své požadavky či dokonce nespokojenost.

V rámci výskytu poruch chování u dětí dané věkové skupiny dochází nejčastěji kombinací biologických a sociálních faktorů, u kterých dochází k vzájemnému ovlivňování se. Největší podíl v poruchách chování nesou genetické faktory, jenž chování dítěte utváří z 50-60%. Projev dědičné dispozice dochází u dítěte v jeho temperamentu, který si ve většině případů přebírá od jednoho ze svých rodičů. Ten v rámci svého chování může využívat také nesprávný způsob výchovy dítěte, což je pro psychický vývoj dítěte naprosto nežádoucí. Z hlediska sociálních faktorů se jedná z velké části o rodinu, která je pro dítě nejdůležitějším sociálním prostředím. K poruchám chování dítěte dochází nejčastěji z důvodu negativní výchovy dětí, nepodnětného prostředí, nedostatku citu a uznání. Nejčastěji jsou uváděny neúplné rodiny, jako velmi negativní faktor zapříčiňující vznik poruch v oblasti chování. Další skupinou z hlediska negativně působících sociálních faktorů jsou vrstevníci a skupiny, jejichž je dítě členem. (Vágnerová, 2014, s. 716-718)

1.2 Pubescence

Etapa dospívání dítěte, je vymežována věkovou hranicí od jedenácti až dvanácti let věku do patnácti až šestnácti let věku. Období jenže je spojováno s pojmem puberta, který je dělen na období prepuberty (11-13 let) a vlastní puberty (13-15 let). (Kolář a kol., 2012, s. 115) Období pubescence je označováno jako nejpozoruhodnější a nejrizikovější období z celého života dítěte. Jedná se o období, ve kterém jedinec prochází výraznými změnami v tělesném vývoji, rozumovém vývoji a dochází k razantním změnám po psychické či sociální stránce dítěte. Jde o období velkých změn, které se také velmi projevují ve změně myšlení a dochází k takzvané hormonální bouři, která způsobuje emocionální vypětí jedince s častými změnami nálad. Dítě může být svým chováním samo překvapeno, nerozumí svému jednání a především převládajícím negativním emocím. Nejedná se pouze o jediné změny, které u dítěte nastanou. Dochází ke změnám vzhledu, ke změnám tělesných proporcí, dochází k pohlavnímu zrání a u dívek k prvnímu menstruačnímu cyklu. V souvislosti s citovým vývojem a jeho změnami dochází k prvnímu dětskému zamilování. V rámci rodinného prostředí dochází u pubescentů k výraznému osamostatňování, k vážným rozporům, hádkám a vzpourám mezi členy rodiny. Okolo patnáctého roku, kterým je pubescence zakončována se již vytváří zklidnění celkového vývoje. Období pubescence je velmi složité období, jehož změny jsou spolu s věkovou hranicí zcela individuální. (Říčan, 2014, s. 169-181)

1.3 Adolescence

Adolescence pochází z latinského názvu *adolesco* což znamená *vyvíjet se, ale také vzrůstat se, sílit, mohutnět*. Toto období je mezi patnácti a dvaceti až dvaceti dvou let a je nazýváno také, jako vrchol mládí. Období, které navazuje na rozpornou a těžkou pubescenci. Adolescent je opět postaven před několik rozhodnutí a jeho hlavním úkolem je, aby se zorientoval sám v sobě. Kvůli těmto emočním a rozumovým výkyvům dochází u adolescentů k nepochopitelným krokům, osobním krizím a celkovému zmatku. Adolescent si na počátku tohoto období z pubescence přenáší velmi často kritiku svých rodičů a neuznávání autority. Tato situace, ale ke konci adolescentního období také ustává, a pokud dochází ke vzájemnému pochopení a toleranci, dojde ke zklidnění napjaté situace v rodinném prostředí. Jedinec zvládá základní myšlenkové obraty a ke konci

adolescentního období se uklidňuje také citová a rozumová stránka. Dále dochází k ustalování tělesného či morálního vývoje. (Říčan, 2014, s. 191-213)

Věkové rozmezí adolescence zahrnuje pojem mládež, který je vymežován věkovým rozmezím od čtrnácti až patnácti do dvaceti pěti let. Jedná se o období, které je určitým mezistupněm dětství a dospělosti. Etapa, jenž pojednává o velkých změnách v sociálních interakcích, osobnosti a sociálních rolích. Směřuje jedince k trvalejším vztahům, ke vstupu do pracovního poměru, k uzavírání sňatků či řešení problémů ve společnosti. (Kolář a kol., 2012, s. 76) V rámci problematiky spojené s depresivním chováním hovoří Nayar (2012, s. 23), která uvádí, že depresivní chování se v dětství projevuje mezi dívkami a chlapci ve stejné míře i časovém rozpětí. Zatímco v etapě adolescence dochází k depresivním poruchám u dívek mezi věkem od patnácti do osmnácti let dvojnásobně více než u chlapců. Tento fakt poukazuje na zvýšené riziko suicidálního chování či vzniku rizikového chování v tomto období.

Období dospívání, tedy jak období pubescence, tak především adolescenci zasahuje největší riziko rozvoje nežádoucího a problémového chování. Toto chování se však může u dospívajících vyvíjet již od dětství a samotnou adolescencí se zastaví. Může také vzniknout až v samotném období dospívání a může pokračovat dál do období dospělosti. Jak již bylo zmíněno výše, hlavní příčinou problémového chování v tomto období tvoří velká míra negativity, kritičnosti a změny v prožívání. V rodinném prostředí, ve kterém v předešlých vývojových etapách panoval nesoulad či nezáměr, nastávají změny v podobě naprostého odpoutání se jedince od rodiny. Adolescent nemusí v tomto případě vůbec respektovat rodičovskou autoritu, ani autoritu ve školském zařízení. Takové chování již představuje možné riziko kriminálního či agresivního chování v blízké budoucnosti, pokud se již neobjevilo. Jedinec, u kterého se již v období dětství vyskytovaly problémy v chování, je již velmi ohrožen. Emoční, rozumová a citová stabilita adolescenta napomáhá v usvědčení, že nežádoucí chování je to, kterým je jedinec schopen všeho dosáhnout ihned a po svém. (Vágnerová, 2014, s. 722-724)

2 SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY

Sociálně patologické jevy Fischer a Škoda (2014, s. 15), popisují jako *variabilní škálu jevů, které vnímáme z hlediska společenského hodnocení jako nechtěné, nežádoucí nebo až nepřijatelné. Každý takový jev má svoji míru společenské nebezpečnosti*. Na nebezpečnost těchto jevů také poukazuje Procházka (2012, s. 133), který předkládá definici sociálně patologických jevů, jako nekompromisní porušení hodnot a norem společnosti. Ty jsou dány historickými pravidly společnosti a jejich narušení ovlivňuje celkové soužití. Podobně popisuje Kolář a kolektiv (2012, s. 128) sociálně patologické jevy jako formy chování a jednání, které jsou tvořeny negativními důsledky ovlivňující jedince a celou společnost. Mezi ohrožující jevy je řazena šikana, závislost na návykových látkách či hracích automatech nazývané také jako patologické hráčství. Dále jsou zde řazeny krádeže, vandalismus, prostituce a ostatní nebezpečné jevy.

Mezi pojmy zahrnující sociálně patologické jevy je řazena sociální patologie, která tvoří hlavní strukturu dané problematiky. Sociální patologie je skupinou neobvyklých, škodlivých a nežádoucích jevů, jelikož překračují sociální, morální nebo právní normy. (Fischer, Škoda, 2014, s. 15-16) Sociální patologii označuje Procházka (2012, s. 133) jako multidisciplinární disciplínu, a to z důvodu její primární zaměřenosti na základě daného úhlu pohledu vyplívajícího z oborů sociologie, psychologie, kriminalistiky, práva, lékařství, speciální či sociální pedagogiky. Dnešní společnost, jak uvádí Fischer a Škoda (2014, s. 16-17) spojuje a nahrazuje pojem sociální patologie s pojmem sociální deviace nebo také se sociální dezorganizací. Všechny tyto tři pojmy se však od sebe výrazně liší a je nutné je od sebe odlišovat. Sociální deviace je jakýmkoliv narušením sociální normy, ale na rozdíl od jevů sociální patologie nemusí být vždy negativní pro společnost či jedince. Z pohledu sociální dezorganizace naopak vyplývá, že je určitým narušením celého systému společenských norem a na rozdíl od dvou předešlých pojmů je zaměřena na společenské znaky, které zapříčiňují vznik patologických jevů.

Následující podkapitoly se věnují popisu vybraným sociálně patologickým jevům, které se velmi často vyskytují mezi dětmi a dospívajícími v primárním a sekundárním školství. Mezi vybrané sociálně patologické jevy je zde řazena agrese, šikana, kriminalita, delikvence a záškoláctví. Daná kapitola se zaměřuje na popis charakteristiky jednotlivých jevů ve školství a to z pohledu mnoha autorů.

2.1 Agrese a šikana

Pojem agrese Říčan a Janošová (2010, s. 35-40) popisují jako napadení, které může být ve formě konání škodlivého činu vůči druhým, nebo také jako formou agrese neškodné tedy prospěšné. Agrese je naučená a u člověka rozvíjena již od útlého dětství za pomoci zkušeností a to zejména formou odměn, trestů, výchovou i samotným vzorem rodičů, vrstevníků či ovlivňováním médií a sociálním prostředím. Martínek (2015, s. 24-45) popisuje agresi jako čin fyzického ublížení s cílem psychicky či emocionálně zranit jinou osobu za pomoci vydírání, donucování či zastrašování. Může se také jednat o agresi, která je pro jedince potěšením a vykonávání této činnosti jej naplňuje a baví. Zde je agrese uváděna jako instrumentální - žádoucí agrese, ve které se jedná o vědomé uspokojování potřeby pro dosažení jedincova cíle. Dále je uváděna forma frustrační agrese, která je vyvolána frustrační situací, tedy určitou překážkou k dosažení cíli. Daná situace v jedinci vyvolává vztek, který za pomoci agresivního chování frustraci překonává. V jiném případě se vyskytuje také emocionální agrese, která je vyvolávána nahromaděním negativních zkušeností, které mohou tvořit hádky či jiné stresové situace. Naopak Fischer a Škoda (2014, s. 48-49) uvádí druhy agresivity, které rozděluje z hlediska společenské nebezpečnosti na agresivitu zlostnou, instrumentální a spontánní.

Šikana jako sociálně patologický jev je určitým typem agrese, který se projevuje opakovaným ale i jednorázovým napadáním osoby, která není schopna se danému násilí ubránit. (Říčan, Janošová, 2010, s. 21). Vykopalová (2001, s. 104 cit. dle Procházka 2012, s. 158) uvádí, že *šikana je odvozena z francouzského slova chicane, což znamená týrat, sužovat či pronásledovat*. Jeden z dalších autorů Martínek (2015, s. 128) hovoří o šikaně jako záměrném ublížování, které je ve většině případů opakovanou formou týrání a trápení spolužáka či více spolužáků za použití násilí a agrese. S daným jevem je možno se setkat ve školách mezi žáky, mezi rodinnými členy v domácnosti, ve sportovních klubech, ve věznicích, na pracovištích mezi dospělými spolupracovníky navzájem atd. (Říčan, Janošová, 2010, s. 21). Rizikové faktory výskytu šikany uvádí Kolář (1997, s. 29-30 cit. dle Procházka, 2012, s. 158) ve formě dlouhodobých školních pobytů mimo školu, kterými jsou zájezdy a výlety. Podobně takové rizikové faktory k propuknutí šikany mohou tvořit internáty či výchovné ústavy. V případě šikany páchané ve škole se tyto problémy vykytují mimo pedagogický dozor, tedy v ústraní, které mohou tvořit toalety, šatny nebo cesta ze školy a do školy.

Šikana dle Čábalové (2011, s. 214-215) je určitým druhem závislosti a poruchou vztahů mezi jedinci v dané skupině. Daný patologický jev tedy vychází z celé konkrétní sociální skupiny na základě hlavních dvou pozic a to agresora a oběti.

Zmíněný agresor je jedinec, který se aktivně podílí na konání rizikového chování a nejčastěji tvoří také vedoucího šikany. Hlavní charakteristika agresora zahrnuje přílišnou impulzivitu jedince, sklon k rvačkám, výraz agresora obsahuje hrubost a zlost, jedinec je tělesně zdatný, velký a silný. (Říčan, Janošová, 2010, s. 53-56) Podobně Kolář (1997, s. 48-50 cit. dle Procházka, 2012, s. 159) uvádí jako hlavní charakteristiku agresora jeho nedostatek mravního náhledu na jeho správné chování či jednání. Agresor necítí pocity viny za své jednání a v případě trestu cítí nespravedlnost. Dále Říčan a Janošová (2010, s. 53-56) popisují agresora, jako jedince zastávajícího dominantní pozici. Agresor může být také jedinec vysoce inteligentní, malého vzrůstu, slabý, s výrazem slušného a nevinného jedince.

Naopak oběť tvoří osoba, na které je pácháno násilí a je jednorázově ale i opakovaně fyzicky nebo psychicky napadána. Oběť může být jednotlivec ale i skupina více jedinců. Nejběžněji oběť tvoří jedinec slabý, malého tělesného vzrůstu, s nápadnými vnějšími znaky, kterými mohou být brýle, odlišná barva pleti, způsob vyjadřování, obezita, invalidita, odlišný styl oblékání, tiky a další nápadné znaky. Jedná se také o jedince s nízkým sebevědomím, s častým sebepodceňováním nebo dítě, které není schopno se samo prosadit ve skupině, je plaché a méně komunikativní. V mnoha případech je obětí dítě, které pochází ze sociálně slabé rodiny. (Říčan, Janošová, 2010, s. 58-61) Mezi další charakteristické rysy oběti mohou být řazení dětí nově přicházející do již zaběhlého a sehraného kolektivu, děti se zdravotním omezením, nebo se může jednat o odlišný rys dítěte od ostatních, který v agresorovi vyvolává určitý prvek pozornosti a agrese. (Procházka, 2012, s. 160)

Mezi hlavní znaky šikany je řazena převaha fyzických či psychických sil agresora nad obětí. Dále se jedná o množstevní převahu, ve které dochází k násilným činům většího množství třídy vůči zbylé menšině. K dalším formám šikany řadíme také převahu ekonomické síly, která se v dnešní společnosti ve školství objevuje velmi častěji. Tato forma šikany se projevuje hodnocením spolužáků podle toho, jaký majetek jedinec vlastní, či nevlastní. Děti z ekonomicky schopných rodin, jsou vychovávány, tak aby oni sami měli pocit, že mají výsadní práva v kolektivu. Děti vychovávané tímto způsobem,

se následně chovají k ostatním spolužákům jako k chudákům a v některých případech je toto chování směřováno i k pedagogům. Dále je mezi hlavní znaky šikany řazena převaha mocenské síly. (Martínek, 2015, s. 128-132)

Šikanu je v mnoha publikacích rozdělována na šikanu přímou a nepřímou. Přímá šikana je popisována jako přímé násilí agresora páchané na oběti bitím, manipulací či krádeží věcí oběti, nucení oběti do nepříjemných činností nebo například kopáním a bodáním do oběti. Může se také jednat o formu slovního napadání za použití vulgárních nadávek, posměchů a urážení samotné oběti či jeho rodinných příslušníků a kamarádů. Dále je do přímé šikany řazen pojem zotročování, který zde působí ve formě donucování k ponižujícím činnostem nebo krádežím za využití hrozeb agresora. Šikana nepřímá je popisována, jako sociální izolace oběti. Tato forma šikany je prováděna ignorací oběti či vyloučení oběti z činností skupiny. Šikana nepřímá je často kombinována s šikanou přímou nebo je pouze prvotním příznakem šikany přímé. (Říčan, Janošová, 2010, s. 21-22)

V dnešní společnosti je šikana velmi rozšířeným negativním jevem, který se převážně vyskytuje ve školství mezi žáky navzájem. Nejčastěji se šikana projevuje uvnitř třídy spolužáků a je proto nazývána vnitrotřídní šikanou. Tato forma šikany může probíhat přímo v učebně žáků ale také v ostatních prostorech školy i mimo samotnou budovu. Vnitrotřídní šikana je nejběžněji prováděna za pomoci více agresorů vůči jedné nebo více obětem, kterou však může tvořit i zbytek třídy spolužáků. Tento typ šikany může být tvořen také celou třídou agresorů vůči jednomu žákovi, který je obětí, což tvoří agresivnější a závažnější formu šikany. (Říčan, Janošová, 2010, s. 24-25)

Dalším typem šikany, které uvádí Fieldová (2009, s. 26-29) je škádlení, které je typem verbálního napadání a je formou dlouhodobého a nenápadného násilí. Škádlení je charakterizováno formou nadávek, urážení, pokřikování, hrozeb, obtěžováním či vyhrožováním v podobě telefonátů, zpráv nebo e-mailů. Daný typ šikany by měl být pečlivě sledován pedagogy z důvodu vyloučení neškodného laškování, které se může vyskytovat v adolescenci mezi jedinci mužského pohlaví vůči pohlaví ženskému ve formě seznamování a flirtování. Druhý typ tvoří vylučování ze skupiny, jde o velmi skrytý a nenápadný způsob šikany. Může se jednat o ukazování si na oběť s posměšky či pošklebováním.

2.2 Kriminalita a delikvence

Fischer a Škoda (2014, s. 169-170) uvádí, že kriminalita (*z lat. criminalis – zločinný; crimen - zločin*) je řazena mezi nejzávažnější a společnost ohrožující patologický jev jenž je jednáním, které je zahrnuto mezi činy postihovány trestním zákoníkem. Ve druhé publikaci popisuje Fischer a kolektiv (2014, s. 255-256) pojem kriminalita jako chování způsobující trestné činy, a to zjevné či latentní, které jsou sankciovány podle trestního zákoníku. Uvádí také definici, která popisuje, že kriminální chování je projevem narušení sociálně adaptačních schopností či dovedností. Toto chování je tedy určitou odchylkou od společenské normy, což tvoří neschopnost jedince plnit základní pravidla a splňovat celková očekávání společnosti. Mnoho jedinců páchajících své delikventní a kriminální jednání nechce, ani není schopna hodnotit svá chování, a proto sami neusilují o změnu svého chování, nebo o změnu svého způsobu života. Z jiného úhlu pohledu popisuje Firstová (2014, s. 14-15) kriminalitu, jako určitý typ deviace ve formě nežádoucího chování, které zásadně porušuje normy trestního práva. Dále uvádí spojitost kriminality s delikvencí, která na rozdíl od kriminality zahrnuje například přestupky mládeže či pouhé činy, které nejsou řazeny do klasifikace trestných činů.

Delikvence (*z lat. delinquere – provinit se*) se nevztahuje pouze k pojmu kriminalita, ale naopak od kriminality tvoří širší pojem v problematice nežádoucího a nezákonného chování. Nejčastěji je pojem užíván v rámci nepřijatelného chování dětí a mládeže. Jde tedy o trestnou činnost jedinců mladších 15 let. V tomto případě je pojem delikvence, formulován také jako juvenilní delikvence. Daný pojem hraje hlavní roli v právníkové klasifikaci společensky nežádoucích jednání, která tvoří porušování legislativních norem daného státu, jenž jsou následně sankciovány. (Fischer, Škoda, 2014, s. 169-170) Pod pojmem delikvence je následně dle Firstové (2014, s. 14-32) řazena prekriminalita. Tento pojem je využíván v oboru kriminologie při označování činů jinak trestných, které jsou páčány dětmi před dosažením trestní odpovědnosti. Dále označuje činy, které jsou pouhým proviněním u jedinců starších 15 let a jsou označovány za trestné činy až po dovršení osmnáctého roku. V rámci této problematiky, je také uváděn pojem predelikvence, který je určen pro označení nežádoucího chování, které v průběhu času může dosáhnout chování s projevy trestné činnosti. Oba pojmy se mezi dětmi a dospívajícími vyskytují především ve skupinách vrstevníků, a proto je jako hlavní charakteristický rys kriminality mládeže uváděna skupinovitost. Tato skupina tvoří určitý

řád, obsahuje normy a pozice jedinců ve skupině. Z pozic uvnitř delikventní skupiny také vyplývá, že organizátor kriminálních činů není mnohdy trestán za kriminální jednání, jelikož jednotlivé delikventní skutky vykonávají jedinci, na nižších pozicích ve skupině. Mezi další nejčastěji charakteristické znaky kriminality a delikvence mládeže patří násilí, hrubost či neslušné až vulgární jednání. Velmi často je uváděno v rámci charakteristiky špatné, až žádné promyšlení určitého činu.

Hlavní faktory, které zvyšují rizika vzniku kriminálního chování u dětí a mladistvých jsou faktory biologické, psychologické a sociální. V rámci biologických faktorů se jedná například o pohlaví, kdy v případě páchaní kriminální či delikventních činů dochází častěji ze strany mužů než žen. Tento fakt je také velmi často spojován s důsledkem testosteronu, který je mužským pohlavním hormonem. Dalším důsledkem z hlediska biologického faktoru patří vrozené neurofyziologicky podmíněné dispozice. Je uváděno, že jedinci, kteří mají zvýšenou dráždivost, se dopouští kriminálních a delikventních činů častěji. Velkou část biologických faktorů, také tvoří poruchy centrální nervové soustavy, rané poruchy, poruchy v chování či syndrom hyperaktivity u dětí a mládeže. Psychické faktory, které ovlivňují kriminální chování u jedinců, tvoří úroveň mentální schopnosti. Je prokázáno, že kriminálních činů se dopouštějí častěji jedinci s nižší úrovní rozumových schopností. Kriminální chování se však může projevit u jedince s rozumovými schopnostmi na úrovni geniality. Dále jsou mezi psychické faktory řazeny osobnostní poruchy, poruchy disociální, poruchy emoční nestability, poruchy v oblasti sexuality nebo může jít také o samotný temperament, který může ovlivňovat jedincovo chování. Z hlediska sociálních faktorů největší oblast tvoří rodina. Ta nejvíce ovlivňuje chování a jednání jedince již od narození dítěte a postupem času jej utváří. Nejvyšší riziko, které negativně ovlivňuje jedincovo chování, tvoří rodina, jejichž členové se sami dopouští forem chování, které je řazeno mezi asociální či antisociální. Dále se může z hlediska rizika pro jedince jednat o rodinu dysfunkční nebo afunkční, ve které může nastávat problematika psychické deprivace. V rámci rodiny může velké riziko vzniku kriminálního nebo delikventního jednání u dětí a mládeže vznikat v důsledku neúplné rodiny. Také se může jednat o rizika spojené s problematikou syndromu CAN tedy syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. (Fischer a kolektiv, 2014, s. 256-259)

Podobně jako Fischer dělí Firstová (2014, s. 42-109) příčiny a podmínky kriminality dětí a mládeže z hlediska biologického, psychologického a sociálního faktoru. Uvádí čtyři

hlavní činitele, kteří z velké části ovlivňují socializační proces dítěte nebo mladistvého v průběhu jeho psychosociálního zrání. Mezi tyto činitele patří rodina, škola, vrstevníci a média. V rámci školy se jedná především o problémy s vyučujícími, negativní vztahy ve skupině žáků, problémy s učivem, následně problém s hodnocením žáka či nerespektování pravidel školy ve třídním kolektivu. V rámci médií autorka uvádí hlavní rizika a příčiny vedoucí ke vzniku kriminality a delikvence ve sledování televize, hraní počítačových her, aktivity na sociálních sítích, kterým děti a mládež věnují příliš mnoho času. Média velmi pozitivně ale i především negativně ovlivňují život dítěte, jeho názory či postoje. V rámci hlavního ohrožení jsou mediální aktivity s tématy násilného charakteru. Ty tvoří veliký vliv na celkovou socializaci dětí a mládeže.

Kriminalita dětí a mládeže je také velmi často spojována v důsledku užívání návykových látek a především s vlivem vrstevníků, skupin a part. V konečném důsledku se může jednat o kombinaci různých negativních vlivů, jak negativního rodinného prostředí, tak například školní neúspěšnosti. (Fischer a kol., 2014, s. 259-261)

2.3 Záškoláctví

Se záškoláctvím jsou často spojovány pojmy jako útěk z domova, či toulky. Jedna z definic uvádí, že se jedná o nevysvětlené a neoprávněné absence, které nejsou žádným způsobem omlouvány zákonnými zástupci dítěte, či mladistvého a k absenci školní výuky nejsou legální důvody. (Fischer a kol., 2014, s. 24) Podobně definuje daný jev také Martínek (2015, s. 116), který uvádí, že záškoláctví je *úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku*. Další definici záškoláctví uvádí Procházka (2012, s. 154), jako problematiku, která je ve formě útěků ze školního prostředí, kdy dítě rodičům předstírá, že do školy dochází. V určitých případech lze daná situace vyřešit za pomoci domluvy rodičů a školy. Nedochozí tak k právním postihům dítěte ani jeho rodičů. V některých případech jsou se záškoláctvím u dětí a mládeže spojeny útěky z domova, dětských domovů a v některých případech diagnostických ústavů.

Právo na vzdělání je jedním ze základních lidských práv, které je uvedeno v Listině základních práv a svobod a to v článku 33 odstavci 1. Právo uvádí, že po dobu stanovenou zákonem je školní docházka povinná. Rodiče jsou povinni, v rámci svých rodičovských povinností, dbát na dodržování povinné školní docházky svých dětí či mladistvých.

Závažné porušení školské legislativy nastává, pokud je porušena povinná školní docházka. Jestliže toto jednání rodičů či zákonných zástupců trvá, nebo k takovým případům dochází velmi často, je dále sankcionováno dle zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů. Další zákony a dokumenty, které se týkají práv a povinností v rámci povinné školní docházky jsou například zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), Úmluva o právech dítěte nebo Všeobecná deklarace lidských práv. (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 107)

Jak již bylo zmíněno, záškoláctví je záměrnou neomluvenou absencí, na kterou lze velmi snadno a většinou včasně přijít. Jestliže se ale jedná o skryté záškoláctví, pak je celá problematika komplikovanější. Jde o záškoláctví, které rodiče či zákonní zástupci dítěti nebo mladistvému omlouvají, a to z důvodu, že si nepřejí, aby v rámci školy nevytvářely zbytečné problémy. Rodiče jednají tímto způsobem také z důvodu, aby nebyli školou nahlášení na orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jedním z velmi rizikových faktorů skrytého záškoláctví, je samotná podpora rodičů nebo zákonných zástupců k absenci školní docházky. (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 149)

Hlavní rizika záškoláctví tvoří neuspokojivé studijní výsledky žáků. Dále se může jednat o spojení záškoláctví s dalšími patologickými jevy, kterými mohou být požívání psychoaktivních látek či kriminalita. Může také dojít k úplnému nedokončení základní nebo střední školy, což může vést k vážným problémům spojeným s uplatněním na trhu práce. (Fischer a kol. 2014, s. 24) Negativní vztah ke škole žáka však netvoří jediné riziko vzniku záškoláctví. Tak jako popisuje Martínek (2015, s. 119-120) rodinné prostředí tvoří největší podíl na utváření osobnosti dítěte, či jeho názorů a životního stylu již od útlého věku.

Hraje zde roli několik faktorů, které celé rodinné prostředí negativně ovlivní a následně způsobí nežádoucí změny v chování dítěte. Jedná se o nejednotnost výchovného působení rodičů, neúplnost rodiny, sociální postavení rodičů, jejich finanční a ekonomické možnosti, vzdělání či vztahy uvnitř rodinného prostředí navzájem. Další riziko je uváděno v podobě volného času dítěte a s ním spojené party či gangy, které tento volný čas dítěte nebo mladistvého vyplňují. V nejhorších případech se jedná o pravidla party či gangu, která určují záškoláctví jako hlavní kritérium pro zařazení jedince do party.

Mezi rizika a příčiny vzniku záškoláctví může být řazena problematika v rámci osobních problémů žáka, která může spočívat v osobnostní charakteristice jedince. Může se jednat

o jedince se sníženým intelektem, se specifickými poruchami učení, s problematikou poruch chování nebo o jedince s ADHD či ADD. Další skupinu příčin tvoří samotné školní prostředí, které může jedince negativně ovlivňovat z důvodu školní neúspěšnosti žáka. Může se také jednat o problémy s ostatními žáky třídy, o problémy s vyučujícími, špatné hodnocení žáka nebo samotné nezvládnání učební látky. (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 150)

Z pohledu vzniku rozděluje Martínek (2015, s. 116) záškoláctví na impulzivní, které u žáka vzniká neplánovaně. Tento typ záškoláctví u jedince vzniká náhle, bez přemýšlení a v některých případech se může projevit nečekaným odchodem v průběhu výuky. I přes zjištění rodičů dané absence školní docházky, žák v zameškávání docházky pokračuje z důvodu strachu a z neschopnosti svoji situaci vyřešit. Dalším typem záškoláctví je účelové, které slouží žákovi k úniku před zkoušením ve škole, před předměty, které jsou pro žáka neoblíbené nebo před samotným učitelem se kterým si nerozumí.

3 PREVENCE A MOŽNOSTI ŘEŠENÍ SOCIÁLNĚ PATLOGICKÝCH JEVŮ VE ŠKOLSTVÍ

Další kapitola se zabývá prevencí a možnostmi řešení sociálně patologických jevů mezi dětmi a mládeží v primárním a sekundárním školství, která je nepostradatelným opatřením ve školním kolektivu. Veškerá opatření, kterými jsou minimalizovány projevy a důsledky problematického chování jsou zahrnuty pod pojmem prevence. Jde o jednotlivé výchovně vzdělávací, zdravotní nebo sociální intervence, které jsou zaměřeny na zabraňování samotného vzniku sociálně patologických jevů nebo jsou za účelem řešení již vzniklé problematiky. Tyto intervence také zmírňují projevy dané problematiky, řeší důsledky a zabraňují celkové progresi rizikového chování. (Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018, 2013, s. 8) Stejně důležitou roli k prevenci klade Vágnerová (2014, s. 731), která uvádí, že včasné podchycení a náprava poruch chování v rané fázi rozvoje dětí a mládeže, je nepostradatelným procesem při výchově a vzdělávání. Samotný proces prevence je prováděn eliminováním problémových faktorů, které způsobují nežádoucí chování a zároveň dochází k upevňování ochranných faktorů, které slouží k jejich tlumení. V rámci nejčastějších forem prevence se jedná o pedagogické, psychologické a sociální metody, které napomáhají k nápravě sebekontroly jedince a celkovému zlepšení sociálního chování ve společnosti.

Jednu z hlavních rolí v riziku vysokého výskytu sociálně patologických jevů u dětí a dospívajících v primárním a sekundárním školství hraje samotná škola, či školské zařízení ve špatné preventivně výchovné péči ve školách. Preventivně výchovná péče se velmi odráží od výchovné situace v rodině, na kterou navazuje hlavní realizátor správné výchovné péče, kterého tvoří učitel třídy, ostatní pedagogové, školní prostředí či ředitel. Je velmi důležité, aby se žáci ve školním prostředí cítili bezpečně a komfortně. Jestliže školní prostředí takto na žáka nepůsobí, může se stát, že spouštěčem negativních situací je samotná škola. Je proto velmi důležité, aby byl učitel správným vzorem a žáci měli v učiteli jistotu podpory v jakékoliv situaci. Učitel by měl být pro žáky rádcem, který jim v krizových situacích dokáže pomoci situaci vyřešit nebo navrhnout možnost řešení ve formě pedagogicko-psychologických poraden, speciálních pedagogických center, středisek výchovné péče či jiným způsobem. Další důležitý prvek v preventivně výchovné péči ve školách tvoří školní řád, který stanovuje ředitel školy. Tento řád obsahuje školní pravidla, kterými jsou povinni se všichni ve školním zařízení řídit. Učitel by měl na tyto

pravidla důrazně dbát a u žáků je požadovat. (Jedlička a kol. 2015, s. 365-366) Podobně jako uvádí Říčan a Janošová (2010, s. 112), školní řád by měl obsahovat obecné zásady solidarity, taktnosti vůči ostatním, spolu se zákazem jakýchkoliv forem ubližování a konání neadekvátního jednání vůči škole a ostatním ve školském zařízení. Jako velmi důležité body pro vyvážené prostředí školského zařízení, by měly být ve školním řádu uvedeny především postihy za porušování školních pravidel, se kterými by měli být seznámeni žáci, rodiče i personál školy. Další problematiku v preventivně výchovné péči ve školách uvádí Jedlička a kolektiv (2015, s. 366) ve špatné a nevyvážené komunikaci školy, především pedagogů s rodiči. Tato komunikace vede ke sporům nebo konfliktům, které následně také negativně ovlivňují školní prostředí. K těmto problémům často dochází z důvodu postavení pedagoga v komunikaci do pozice rodiče rodičů a v rámci osobnostních vlastností samotných rodičů. Na tuto problematiku poukazuje také Strom (2013, s. 190), který uvádí, že pokud je dosaženo školní a rodinné spolupráce dochází ke správnému vývoji sociálních norem, které žáky motivují ke spravedlivému a respektujícímu zacházení s druhými. Také se tímto způsobem učí převzít zodpovědnost za bezpečnost svých spolužáků.

Mezi další možnosti řešení a prevence nežádoucích a rizikových jevů ve školských zařízení řadíme jednotlivé preventivní programy školy. Tyto preventivní programy na školách, slouží ke zmírnění možného výskytu rizikových forem jednání žáků k ostatním žákům nebo samotnému školskému zařízení. Hlavním obsahem preventivních programů by měly být akce a aktivity s dlouhodobými cíli zaměřené a spojené s prevencí rizikových faktorů na školách pro žáky i pedagogy. Hlavní cíle těchto preventivních programů tvoří upevňování a podpora sociálních vztahů, spolu s celkovým zdokonalováním osobnosti žáků. Preventivní programy tvoří pomocný materiál pro pedagogy při orientování se v prevenci rizikových faktorů na školách. Dále je důležité, aby byly programy tvořeny a realizovány nejen pracovníky školského zařízení, ale také poradenskými pracovníky, zdravotně sociálními pracovníky, sociálními pracovníky, policisty a dalšími odborníky. (Jedlička a kol. 2015, s. 367-368)

Forma prevence pro děti a mladistvé ve školských zařízeních probíhá také za účasti strážníků městské policie i policie české republiky. Ti v rámci mateřských škol, základních škol a středních škol organizují výukové programy, zaměřené na prevenci před sociálně patologickými jevy a s nimi spojenými právními postihy. V případě řešení problematiky nežádoucího chování u dané skupiny se policejní složky podílí na vyšetřování případů

ve školských zařízeních ve formách samotného vyšetřování, předvedení osoby, prokázání totožnosti či zakázání vstupu na určité místo. (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 92)

V rámci časové i charakterové odlišnosti vzniku nežádoucích a rizikových forem chování a jednání uvádí Jedlička a kolektiv (2015, s. 67) rozdělení prevence do tří kategorií na prevenci primární, sekundární a terciální.

Výše zmiňovaná primární prevence je komplexní předcházení společenským problémům a rizikovým jevům ve společnosti. Jde tedy o upevňování zdravého způsobu života, posílení morální kvality, důraz na kladné vztahy ve společenské struktuře nebo na pozitivní vztahy ke společnosti a k prostředí. Jde o takzvané opatření a pozitivní působení na společnost. Jedná-li se o primární nespecifickou prevenci, lze hovořit také o univerzální preventivní intervenci. Tato prevence je zaměřena především na běžnou populaci, kterou mohou tvořit děti a mladiství, u kterých nejsou shledány výchovné problémy a psychosociální poruchy. Zde, se jedná o rozvoj přiměřené úrovně porozumění slovní i mimoslovní interakci, zvyšování odolnosti vůči zátěži či stresovým situacím mládeže a také je dbáno na zlepšení kvality trávení volného času dané skupiny. Jestliže má být prevence účinným prvkem pro danou skupinu, je nezbytné, aby se nejednalo pouze o jednorázové aktivity, ale aby byl proces soustavný a cílevědomý. Navazující prevencí je prevence primární specifická, která je soustředěna na předcházení již daným problémům společnosti. Tato specifická činnost je ve většině případů školám určena z pozic ministerstva, krajských úřadů či ze stran obecního zastupitelstva. Jedná se zde o kampaně proti jednotlivým sociálně patologickým jevům, časopisy, letáky, pořady pro mládež zaměřeny na prevenci daného jevu nebo celé skupiny jevů. Dále se může jednat o samotné přednášky a besedy pro třídu nebo jednotlivé preventivní brožury a knihy. Všechno tento specifický preventivní materiál slouží dětem a mládeži k uvědomění si rizik, příčin, projevů nebo pomoci před určitými škodlivými jevy. Především lze hovořit o poučení se z daných negativních prvků jevů. (Jedlička a kol., 2015, s. 67-69)

Další formu prevence tvoří sekundární prevence, kterou Jedlička a kol. (2015, s. 69) popisuje jako opatření jedinců, kteří jsou již určitým způsobem ohroženi nebo oslabeni patologickým jevem. Ve většině případů se jedná o jedince, u kterých jsou jevy známky rizikového chování. V rámci sekundární prevence lze hovořit o selektivní preventivní intervenci a to z důvodu, že opatření, které danou prevencí probíhá, je rychlé zjištění problému, určení formy pomoci a včasný zásah do problémové situace za pomoci

pedagogicko-psychologické činnosti. Základní složky selektivní preventivní intervence tvoří depistáž a krizová intervence. Depistáž tvoří aktivní vyhledávání nebezpečných znaků a pomáhá s včasným objevením poruch v celkové populaci dětí a mládeže nebo jednotlivých skupin, které jsou určitým způsobem ohroženy. Druhou složku tvoří intervence, která je psychologickou první pomocí v závažné situaci. Intervence, která je v rámci preventivních opatření, na školách prováděna je uskutečňována poradenskými a preventivně výchovnými programy. Dále se na této činnosti u žáků se školními a spolu s nimi souvisejícími rodinnými problémy, podílí pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra a střediska výchovné péče.

Pro jedince, kteří jsou již plně postihnuti rizikovým patologickým jevem, slouží terciální prevence, která se primárně zaměřuje na snížení škod, které byly na jedinci napáchány či samotné zmírnění následků poruchy. Dále se v rámci terciální prevence jedná o předcházení recidivě, tedy opakovanému návratu k rizikovým jevům. Preventivní práce s jedincem nebo skupinou v dané situaci, je velmi náročná a vyžaduje odbornou přípravu, vzdělání, bohaté zkušenosti s cílovou skupinou a psychickou stabilitu odborníka. V rámci terciální prevence je velmi užitečná spolupráce se speciálními pedagogy, psychology, sociálními pracovníky či zdravotně sociálními pracovníky a samotnými zdravotníky. (Jedlička a kol., 2015, s. 70)

3.1 Prevence agrese a šikany

Říčan a Janošová (2010, s. 115) popisují několik forem a možností prevence šikany. Jedna z forem prevence jednotlivých tříd, je technika, která zahrnuje hlavní úlohu pedagoga při výuce či třídnické hodině. Pedagog, zde sděluje žákům zásady správného chování v kolektivu třídy a to zejména formy správného chování žáků k sobě navzájem. Podobně popisuje Strom (2013, s. 190-191) důležité postupy pro podporu vrstevníků s cílem snížit šikanování a potlačit obavy ostatních. Uvádí, že je důležité vyzývat žáky, aby pravidelně popisovaly pozitivní vlastnosti, které sami vyzorovali u spolužáků. Pomáhat studentům uvědomit si, že škádlení poukazuje pouze na neschopnost pečovat o pocity ostatních. Dále se jedná o budování pocitu sounáležitosti a podpory pro spolužáky. Poukazuje také na důležitost, že upozornit na špatné zacházení s ostatními je správné a odvážné.

Podobnou pedagogickou komunitu popisuje také Fieldová (2009, s. 141-142), ve které však tvoří tým všechny skupiny, které jakkoliv souvisí se školou, jimiž jsou žáci, pedagogové, rodiče, veškerý školní personál včetně pracovníků pedagogicko-psychologických poraden, psychologů, sociální pracovníci/zdravotně sociální pracovníci a další. Tento tým by měl držet vzájemně při sobě a společně se podílet na prevenci, odhalování a řešení šikanování na škole. Tyto formy spolupráce by měly probíhat za pomoci vzájemných konzultací, konzultací s dalšími externími odborníky na danou problematiku, studováním odborných publikací, materiálů a v hlavní roli přinášet do týmu náměty možných řešení, strategií či programů.

Jako nejdůležitější část na úvod celého řešení dané problematiky, je vyrovnat se s danou existencí šikany na škole. Po případném přijetí šikany ze strany školy je dalším důležitým krokem v možnostech řešení vyšetřování samotné šikany. Na této činnosti by se měl podílet celý personál školy, především pedagogové, kteří v rámci pozorování šikany mají k tomuto řešení nejbližší. S tím souvisí zjištění aktérů a obětí šikany, místa, ve kterých je šikana prováděna, jak často, z jakého důvodu a jakým způsobem šikana probíhá. Dále rozhodnout o závažnosti a s ní spojené důležitosti, koho do řešení problému zapojit např. rodiče, ostatní pedagogové, žáci, vedení školy. (Fieldová, 2009, s. 140-141) Dále se prvními kroky pomoci zabývá Kolář (2011, s. 216), který popisuje etapy před vyšetřováním, jako vyrovnání se s vlastním šokem z výskytu šikany, zasažení do násilí, které probíhá a jeho zastavení. Poté je nutné poskytnutí první pomoc oběti a následně samotná realizace vyšetřovacího procesu. Podobně vyšetřování šikany popisuje Říčan a Janošová (2010, s. 74), kdy uvádí, že vyšetřování by měl z pravidla vést třídní učitel, který spolupracuje dále s ostatními pedagogy, vedením školy a ostatním personálem. Vedení školy dále v případě šikany, která má povahu trestného činu, přivolá k vyšetřování policii.

Dalším krokem při odhalení a řešení šikany na škole je informovanost celé školy a především rodičů o dané negativní situaci. Škola by neměla šikanu zapírat, ani ji tajit. Je důležité, aby všichni byli informováni, šikanu také přijali a v nejlepším případě přispěli do možností řešení. Informovanost o šikaně na škole lze provést také formou boje proti šikaně nebo pouhé informovanosti o tom jak je šikana závažný a nebezpečný jev. Toto sdělování může probíhat za pomoci letáků, školních plakátů, nálepek, magnetů a jiných informačních činností. (Fieldová, 2009, s. 142-144)

Výše popisované vyšetřování tvoří pouze první fázi v řešení šikany, druhou fází je samotné pedagogické řešení a náprava škod. Tato fáze je nejhlavnější a nejtěžší činností pedagoga, který nemá za úkol pouze vyřešit daný problém, ale také pomoci oběti, která je nejvíce poškozena a eliminovat tak dlouhodobé následky z násilných činů. Dále se jedná o nápravu samotných agresorů, kteří za pomoci šikany získali větší sebevědomí, zjistili, že mohou mít moc nad ostatními a jejich chování je šikanou celkově negativně ovlivněno. Jako poslední cíl nápravy pedagoga je celá třída žáků, kteří byli také šikanou negativně ovlivněni a je zapotřebí, aby se z třídy stal opět ucelený a fungující kolektiv. (Říčan, Janošová, 2010, s. 91)

Pro efektivní plán pomoci v rámci včasné diagnostiky, uvádí Kolář (2011, s. 235-241) několik intervenčních programů, ve formě testových diagnostik. Hlavní cíl této metody, tvoří celková náprava vnitřních vztahů ve třídním kolektivu a podpora třídy, před případným znovuobjevením se daného negativního jevu. Na programu se podílejí odborníci, kterými mohou být metodici školní prevence, odborníci a specialisté z pedagogicko-psychologických poraden, výchovní poradci, sociální pracovníci či zdravotně sociální pracovníci, odborníci ze středisek výchovné péče nebo samotní třídní učitelé. Prvním nepostradatelným krokem v rámci této metody řešení je důležité, aby odborník, který se rozhodl léčit danou skupinu, nahlédl do celé struktury skupiny a seznámil se zde s fungováním vztahů. K tomuto seznámení, přispěje skupinová diagnostika, která se skládá z dynamické diagnostiky. Dynamická diagnostika je tvořena z rozhovorů, pozorování a působení na žáky při modelových situacích ve formě her. Tato technika probíhá v rámci vyučovacích hodin žáků, tedy v běžném průběhu školních dnů. Skupinové techniky nemusí obsahovat pouze dynamickou diagnostiku, ale také například pohybové sociogramy, malé sociometrie nebo práci s osobnostním teritoriem. Dále se může jednat o arteterapii zaměřenou na orientaci ve vztazích ve skupině, řešení modelových či zátěžových situací a spoustu jiných technik. V rámci testových diagnostik třídy jak bylo zmiňováno na začátku je pracováno s Dotazníkem o šikaně, dotazníkem Olweuse, s metodami sociometrie a mapování vztahů ve třídě, které zahrnuje Dotazník specifických sociálních rolí či Peer-nomination. Mezi další z mnoha metod je řazen dotazník D1 autorů N. Martinové, R. Brauna a P. Doležela nebo Braunovy dotazníky B3 a B4. Velmi přínosná a účinná technika,

kteřá je tvořena pro pedagogicko-psychologické poradny je Hrabalův sociometrický test SO-RA-D, který poskytuje podrobnou a komplexní mapu vztahů ve třídním kolektivu.

3.2 Prevence delikvence a kriminality

Opatření ze strany zákona o sociálně-právní ochraně dětí, je prováděno v případě, že v rodině dochází k narušení funkcí a rodinné prostředí je natolik zasaženo, že bez pomoci profesionálů selhává. V rámci delikvence a kriminality u dětí a mládeže, je důležité pamatovat nejen na ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte, ale také na práva rodičů a možnost zažádat o pomoc při zabezpečení výchovy dítěte. Základním prvem prevence, který zákon o sociálně-právní ochraně stanovuje, je preventivní a poradenská činnost. Tato činnost je zaměřena na obecní úřady, jejichž činnost spočívá v aktivním vyhledávání dětí, které jsou ohroženy v rámci kriminálních či delikventních činů. Další činnost obecním úřadům ukládá zákon ve formě práce s rodinnou těchto dětí, v rámci plnění rodičovských povinností, které vyplývají z rodičovské zodpovědnosti. Důležitá je práce zaměřena na odstranění nedostatků, které se ve výchově rodiny vyskytují. Tato opatření jsou důležitou prevencí, aby nedocházelo k výchovným opatřením nebo dokonce k návrhům ústavní výchovy. (Novotná, Burdová a Reidlová Jurková, 2016, s. 66-73)

Poradenská činnost, která je označována speciální metodou sociální práce, je další důležitou formu prevence a řešení dané problematiky u dětí a mládeže. Tvoří sociálně preventivní aktivitu zaměřenou na pomoc rodičům, jejichž dítě má poruchy chování, má sklony k páčání trestné či delikventní činnosti nebo dokonce takové rizikové chování plně vykazuje. V oblasti výchovy dítěte, je poradenská činnost uskutečňována v zařízeních odborného poradenství pro péči o dítě, kde probíhá práce ve formách doporučení rodičům pro řešení dané situace. Dále jsou ve formě depistáží sledovány volnočasové aktivity, tvořící možné riziko rozvoje delikvence a kriminality. Jsou předběžně vyšetřovány kontakty dětí a mládeže páčající trestnou činností, sledovány násilné projevy dětí a následné zabránění šíření nežádoucího chování, mezi další skupiny dětí a mládeže. Oblast této péče vyžaduje interdisciplinární přístup a spolupráci nejen se školskými zařízeními, ale také s odbornými pracovníky, především tedy s pracovníky ze sociální oblasti. V rámci řešení problematiky volnočasových aktivit dětí a mládeže jsou zřizovány výchovně rekreační tábory v období letních prázdnin. Tyto tábory slouží pro děti s projevy

nežádoucího chování na základě žádosti rodičů či s jejich souhlasem. Práce s dětmi a mladistvými probíhá realizací programů zaměřených na zmírnění a odstranění rizikového chování. Probíhá získávání správných společenských a dalších potřebných návyků. Činnosti rekreačních táborů, jsou přizpůsobeny tak, aby navazovaly na odbornou práci, která je s dítětem či mladistvým realizována v průběhu roku. (Firstová, 2014, s. 140-143)

Sociální pracovníci, zdravotně sociální pracovníci či sociální kurátoři pro děti a mládež vstupují do procesů řešení problematiky nežádoucího chování v okamžiku, kdy školské zařízení není schopno zajistit účinnou spolupráci s rodiči. Sociální pracovníci nebo zdravotně sociální pracovníci v rámci řešení této problematiky provádějí sociální šetření, v přirozeném prostředí dítěte, s cílem zjištění aktuálních podmínek péče o dítě. Jsou také povinni, sami vyhledat dítě, které je ohroženo sociálně patologickými jevy a u něhož jsou patrné známky nedostatečné péče v rodinném prostředí. Práce sociálního pracovníka/zdravotně sociálního pracovníka v této problematice spočívá ve spolupráci s dítětem ale také s jeho rodinou. Cílem je volba adekvátního způsobu zabezpečení funkčnosti celé rodiny a jejich rodinného prostředí. V případě vážného ohrožení dítěte samotným patologickým jevem nebo i rodinným prostředím je sociální pracovník/zdravotně sociální pracovník povinen, podat návrh na předběžné opatření k soudu. (Firstová, 2014, s. 154-155)

Jednou z možností rozhodnutí soudu, je nařízení o umístění do diagnostického ústavu pro děti nebo mládež. Jedná se ale také o zařízení, které je pro děti či mladistvé dobrovolné, což souvisí s ujednáním mezi vedoucím ústavu, rodiči a samotným dítětem či mladistvým. Délka pobytu v diagnostickém ústavu činí obvykle osm týdnů. Se svěřencem jsou prováděny činnosti pedagogické, psychologické, terapeutické, výchovné a sociální. Pracuje se na sociálním chování jedince, spolu se zlepšováním rodinných vztahů. Další možností rozhodnutí soudu je nařízení ústavní výchovy. Toto rozhodnutí, je soudem vytvořeno na základě soudního usnesení o předběžném umístění v ústavu, po dohodě rodiči či zákonnými zástupci. Pobyt svěřence ve výchovném ústavu je dlouhodobý, zpravidla o ukončení výkonu ústavní výchovy určuje soud nebo dosažení zletilosti mladistvého. Hlavním principem ústavní výchovy je preventivní charakter. (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 154-156)

Kriminalita a delikvence mládeže, která již dosahuje stupně porušování zákona a právních norem je řešena dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže. Pokud nelze

nežádoucí chování řešit například dohledem probačního pracovníka, je mladistvému nařízena vazba. Dle zákona, vazba mladistvého nesmí trvat déle než 2 měsíce, pokud se nejedná o zvlášť závažný čin, v jehož případě je délka vazby určena na 6 měsíců. (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 92-93)

3.3 Prevence záškoláctví

Metodický pokyn Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu, při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, (Čj.:10 194/2002-2014) stanovuje pravidla pro uvolňování žáka z vyučování a jeho omlouvání neúčasti. Tato pravidla stanovuje spolu se školním řádem. Rodiče nebo zákonní zástupci dítěte či mladistvého, jsou povinni ohlašovat důvod jeho nepřítomnosti, do tří kalendářní dnů od neúčasti ve škole. Pokud k tomuto jednání ze strany rodičů nebo zákonných zástupců žáka nedojde, je třídní učitel povinen, rodiče informovat formou e-mailu, dopisu či telefonicky a poukázat na nedodržování zákona. Jestliže se daná situace u konkrétního žáka opakuje ve velmi častých intervalech, je důležité dbát ze strany učitele, na přísnější upozornění rodičů o dané situaci. Jeden z preventivních prvků záškoláctví, tvoří předkládání žákovské knihy s omluvením absencí, po návratu žáka do školy. V případě absencí trvajících déle než tři dny školního vyučování, má nárok vyučující požadovat omluvení absencí pediatrem dítěte nebo mladistvého. Tento způsob bývá vyžadován především u žáků, jejichž nepřítomnost ve škole, je velmi častá a žáci vykazují známky zanedbávání školní docházky. Pokud není žáková absence omluvena i po třetím dnu návratu do školy, je třídní učitel povinen opět informovat rodiče a spolu s nimi i výchovného poradce. Dále situaci řeší ředitel školy, který následně upozorňuje rodiče nebo zákonné zástupce žáka, o porušení zákona. Absence školní docházky žáka, která je do deseti vyučovacích hodin, je řešena v podobě pohovorů rodiče s třídním učitelem. V rámci pohovoru je veden zápis o celém jednání a možnosti, navrhuje nápravu daného problému. Jestliže absence překračují hranici deset vyučovacích hodin, je ředitelem školy svolána výchovná komise, která se skládá z ředitele školy, rodičů či zákonných zástupců, z třídního učitele, výchovného poradce, školního metodika a zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V případech, kdy absence vyučovacích hodin přesahuje hranici 25 hodin, je ředitel školy povinen obeznámit příslušný Orgán sociálně-právní ochrany dětí, který dále problém řeší s rodiči nebo zákonnými zástupci.

Pokud i zde nedochází k řešení problematické situace, je povinností pracovnice OSPODu informovat Policii ČR, kde je následně zanedbávání školní docházky dítěte nebo mladistvého, vedeno jako spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže. (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 81-82)

Oblast prevence dané problematiky nezahrnuje pouze řešení školských poradenských pracovišť nebo pedagogicko-psychologických poraden. Jednu z velmi významných a hlavních rolí v prevenci hraje sociální prevence v rodinách a školní výchova dítěte či mladistvého. Uvnitř rodinného prostředí by mělo docházet k pravidelné komunikaci o škole, školních povinnostech, školním prospěchu a především o školní docházce. Rodina by měla dítěti věnovat dostatek volného času a především se zaměřit na vlastní výchovu k dítěti nebo mladistvému, která bývá často příliš přísná nebo naopak naprosto lhostejná. Dítě musí mít pocit, že do rodiny patří a že jeho potřeby nejsou odmítány nebo dokonce nahrazovány financemi. Statistiky poukazují na problematiku záškoláctví řešenou až ve fázi, kdy absence školní výuky přesahuje nadměru hodin a v okamžiku, kdy již dojde k porušení pravidel či zákonů. Především by se v rámci prevence mělo dbát na řešení problémové situace s rodiči v prvních náznacích záškoláctví a poukazovat na rodičovskou zodpovědnost tohoto problému dítěte nebo mladistvého. Z hlediska školních preventivních opatření by měla být žákům nabízena možnost mimoškolních aktivit, které by měly být v roli odborníků na volný čas dětí a mládeže. V rámci prevence nebo již ve stádiu řešení by měla probíhat informovanost všech pracovníků školy na pedagogických radách, aby byla zvýšena pozornost všech pedagogů a probíhala tak všestranná kontrola absencí žáků. (Martínek, 2015, s. 121-122)

Nejčastějším způsobem reakce na záškoláctví ze strany školského zařízení je dle počtu zameškaných hodin povinné školní docházky žákovi udělena poznámka, důtka třídního učitele nebo ředitele školy, snížení známky z chování nebo v nejkrajnějších případech vyloučení ze školy. V daném případě se jedná o pouhý trest, ale nejedná se o samotné řešení problémového chování. V tomto případě hrozí riziko následného potrestání žáka v domácím prostředí, což vede k následujícímu pokračování v patologickém jevu a k jeho utajování před školou i rodinou. Nejefektivnějším řešením, je zahájení komunikace s rodiči či zákonnými zástupci, spolu, s kterými by se mělo začít efektivně pracovat, na zjištění příčiny záškoláctví dítěte nebo mladistvého. Dále, je důležité zahájit aktivní kontrolu nad docházkou žáka do školského zařízení. (Merin, Krejčová a kol., 2013, s. 149)

4 ÚLOHA ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA V DANÉ PROBLEMATICE

Zdravotně sociální pracovník se na prevenci a možnostech řešení sociálně patologických jevů a dalších výchovných problémů u dětí a mládeže, podílí v rámci pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center, středisek výchovné péče nebo v rámci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Jeho postavení v dané problematice je nepostradatelné a spolu s ostatními specializovanými odborníky, tvoří základ při prevenci a řešení nežádoucího chování u dětí a mládeže. (Jedlička a kol., 2015, s. 360-367)

4.1 Pedagogicko-psychologické poradny

Funkce zdravotně sociálního pracovníka/sociálního pracovníka spolu s psychologem a speciálními pedagogy, je vykonávána ve formě poradenských, diagnostických, terapeutických a preventivně výchovných činností. Tyto speciální postupy jsou prováděny ambulantně na pracovišti poradny nebo přímo ve školách a školských zařízeních. Pedagogicko-psychologické poradny jsou zřizovány dle §116 zákona č. 561/2004Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů a řídí se dle vyhlášky č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších právních předpisů. Mezi činnosti zdravotně sociálního pracovníka v rámci daného zařízení, řadíme provádění komplexní sociální diagnostiky, která umožňuje získat informace, týkající se školní zralosti spolu s odhalením příčin poruch učení či chování. Dále se zjišťují individuální předpoklady pro rozvoj schopností žáka. Pracovník poskytuje poradenské činnosti, které jsou zaměřeny na prevenci školní neúspěšnosti dětí a mládeže, sebepoznání a rozvoj správného chování a jednání žáka. Dále provádí preventivní opatření na školách, poskytuje odborné konzultace pro pedagogy školských zařízení, při výchově a vzdělávání dětí s rizikovými prvky chování či jinými výchovnými problémy dítěte. Pro výchovné poradce pořádá semináře a vzdělávací aktivity. (Jedlička a kol., 2015, s. 360-361) K práci zdravotně sociálních pracovníků a sociálních pracovníků v pedagogicko-psychologických poradnách připisuje Bendl, Hanušová a Linková (2016, s. 64) dále individuální konzultace, které jsou prováděny s rodiči, učiteli i samotnými dětmi. Následně, jde také o činnosti metodického vedení výchovných poradců či školních

metodiků prevence spolu s poradenstvím pro žáky a jejich rodiče nebo zákonné zástupce. Práce zdravotně sociálního pracovníka v pedagogicko-psychologické poradně se velmi prolíná s ostatními odbornými pracovníky tohoto zařízení a spolu s jejich náplní práce tvoří celou poradenskou činnost.

4.2 Speciálně pedagogická centra

Centra se primárně zaměřují na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. I tato cílová skupina žáků se může setkat s ohrožením sociálně patologických jevů. Činnosti, které zařízení poskytuje, jsou prováděny ambulantně v zařízení centra, ve školách a školských zařízeních. Také mohou být prováděny přímo v rodinném prostředí žáka či v zařízeních, které jsou zaměřeny na péči o žáky se zdravotním postižením. Zdravotně sociální pracovník, zde zastává funkci ve formě poradenských služeb při výchově či vzdělávání žáků. Provádí sociální diagnostiku, pracuje s dokumenty, které slouží k integraci žáků a k dalším vzdělávacím opatřením. Poskytuje rodičům, škole či samotným pedagogům poradenskou činnost v rámci řešení výchovných, ale i vzdělávacích problémů žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a další činnosti, které jsou do jeho kompetencí řazeny (Jedlička a kol., 2015, s. 361-362) Podobně činnosti zdravotně sociálního a sociálního pracovníka ve SPC uvádí Bendl, Hanušová a Pinková (2016, s. 66) spolu s komplexní diagnostikou žáka a konzultací se zákonnými zástupci, pedagogickými pracovníky, školami a školskými zařízeními.

4.3 Střediska výchovné péče

Tato zařízení jak uvádí Jedlička a kolektiv (2015, s. 363-364) jsou zaměřena především na programy a činnosti, které slouží k předcházení a ochraně dětí, před projevy negativního chování či úplného narušení sociálně patologickými jevy. Mezi hlavní cíle SVP nepatří pouze prevence před rizikovými jevy, ale také formy řešení a nápravy jedincova chování a zdravého rozvoje dítěte. Tato zařízení mají formy ambulantní, celodenní, pobytové či terénní. Hlavní podmínku pro přijetí do SVP tvoří svobodné rozhodnutí dítěte nebo dospívajícího, rozhodnutí jeho rodičů či o jeho pobytu rozhodl soud. V rámci ambulantních služeb spočívá práce zdravotně sociálního pracovníka ve formě intervencí s klientem a jeho rodinou, kde je práce zaměřena na rozvoj komunikace v rodině, na celkovou nápravu vztahů mezi členy rodiny navzájem. Dále se jedná ze strany

pracovníka o snahu podpořit rodinu, v uvědomění si závažnosti daného problému. Následně jde o podporu rodiny k řešení těchto situací. Formy celodenních a internátních služeb SVP jsou zaměřeny na děti a dospívající, jejichž chování je velmi rizikové a u kterých forma ambulantní péče nebyla dostačující. Mezi další činnosti tohoto zařízení, je řazena spolupráce s poradnami, školami a školskými zařízeními nebo orgány státní správy, v rámci řešení problematiky sociálně patologických jevů.

4.4 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky, nebo jinak ohrožují občanské soužití. (Česko, 1999, s. 4)

Orgán sociálně právní ochrany dětí zpravidla spolupracuje v resortu školství s pedagogicko-psychologickými poradnami, školami, středisky výchovné péče a dětskými domovy. Dále se jedná o spolupráci v rámci státní správy s policií, soudy, úřady obcí a krajskými úřady. Mohou také jednat s resortem zdravotnictví, kde nejčastěji komunikují s dětskými psychiatry, dětskými lékaři a dětskými léčebnami. Z oblasti poradenských zařízení jednájí orgány sociálně právní ochrany dětí s krizovými centry, rodinnými poradnami, dětskými psychology či rodinnými terapeuty. (Matoušek a Pazlarová, 2016, s. 101)

Sociální pracovníci OSPOD jsou většinou ze strany klientů negativně vnímáni. Můžeme se také setkat s pojmem „sociálka“, který má většina lidí spojený s označením špatných pracovníků, kteří pouze odebírají děti z rodin. Práce sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí spočívá ve spolupráci s lidmi, pro které je zastáncem, poradcem, prostředníkem mezi klientem a další službou, poskytovatelem pomoci, kterou klient vyžaduje, administrátorem a hodnotitelem klientovi situace. V rámci své práce, je sám sobě koordinátorem činností, který svou práci musí umět vysvětlit a popřípadě i obhájit. (Matoušek a Pazlarová, 2016, s. 7-8) Činnosti věnované zdravotně sociálnímu a sociálnímu pracovníkovi uvádí Bendl, Hanušová a Linková (2016, s. 75) v podobě práce s rodinami, které neplní nebo nevykonávají povinnosti, které vyplývají z jejich rodičovské odpovědnosti.

Dále se jedná o činnosti s dětmi a mladistvými, kteří projevují prvky nežádoucího chování, utíkají z domova od rodičů, kteří se stali oběťmi trestných činů nebo násilí.

V případě výskytu výchovných problémů ve školském zařízení, je primární funkce v řešení daného problému na speciální pedagožce, která následně spolupracuje s rodiči, pedagogy a jinými odborníky. V případě výskytu závažného nežádoucího chování, porušování norem či při pasivní spolupráci rodiny, začíná speciální pedagožka kontaktovat OSPOD. Následná spolupráce zdravotně sociálního pracovníka v rámci OSPODu se školským zařízením nebo s rodiči žáka, probíhá v rámci možného návratu nežádoucího chování. Může se také jednat o zneužívání či zanedbávání dítěte v rodině, které je následkem žákova nežádoucího chování ve škole. Je nutné, aby v těchto případech byly prováděny sociální šetření žáka ze strany zdravotně sociálního pracovníka, jak ve školském zařízení, tak v přirozeném prostředí jedince. (Mertin, Krejčová a kol., 2013, s. 142-143) Spolupráce učitele se sociálním pracovníkem je při řešení nežádoucího chování žáků nepostradatelná. Tato spolupráce, probíhá ve formě předávání informací učitelem o situaci, která jakýmkoliv způsobem ohrožuje dítě či mladistvého. (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 77)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

Pro zpracování mé praktické části bakalářské práce, jsem zvolila kvantitativní výzkum. Pro šetření sociálně patologických jevů a možnosti jejich řešení v primárním a sekundárním školství, jsem zvolila průzkumnou metodu dotazníku. Výzkumné šetření bylo prováděno na prvním a druhém stupni základní školy a na střední odborné škole. Metodu dotazníkového šetření, jsem zvolila z důvodu možnosti získání co největšího množství počtu respondentů, pro následné závěrečné zhodnocení a porovnání výsledků základní a střední školy navzájem. Při vytváření dotazníků jsem z důvodu odlišné věkové kategorie žáků, tvořila dotazník v rozsahu 25 otázek, které byly co nejvíce stručné a jednoduché, aby byli žáci prvního stupně základních škol schopni otázkám porozumět. V dotazníku byly zahrnuty otázky uzavřené, ze kterých měli respondenti možnost vybrat odpověď a otázky polootevřené, kde měli respondenti možnost uvést vlastní odpověď.

5.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Cílovou skupinu dotazníkového šetření, tvořili žáci prvního stupně základní školy, z vybraných čtvrtých a pátých tříd a žáci druhého stupně základní školy Halenkovice vybraných osmých a devátých tříd. Dále bylo dotazníkové šetření zaměřeno na žáky střední odborné školy Pedagogické a sociální ve Zlíně, a to především na žáky prvních a třetích ročníků. Respondenti a vedení školských zařízení, byli seznámeni s anonymností dotazníků a s tím, že veškeré informace, které budou do dotazníku uvedeny, poslouží pouze pro zpracování mé bakalářské práce. Celkem bylo rozdáno 129 dotazníků, jejichž návratnost byla 100%. Celkem bylo vyhodnocováno 129 dotazníků, z nichž 12 dotazníků zodpověděli respondenti 4. třídy základní školy, 15 dotazníků zodpověděli respondenti 5. třídy základní školy, 16 dotazníků vyplnili respondenti 8. třídy základní školy, 16 dotazníků bylo získáno od respondentů 9. tříd základní školy, 41 dotazníků zodpověděli respondenti 1. ročníků střední odborné školy a 29 dotazníků vyplnili respondenti 3. ročníků střední odborné školy.

5.2 Cíl šetření

Výzkumný problém, který jsem si zvolila, zahrnuje pět otázek:

- Vyskytuje se šikana mezi žáky na školách?
- Vyskytuje se kriminální chování mezi žáky na školách?

- Vyskytuje se záškoláctví mezi žáky na školách?
- Jsou žáci seznámeni s preventivními programy o sociálně patologických jevech na školách?
- Jsou žáci informováni o metodikovi prevence na škole a navštívili by ho v případě problému spojeným se sociálně patologickými jevy?

5.3 Zpracování dat

Data získaná za pomoci dotazníkového šetření, byla analyzována, následně zpracována a uvedena v tabulkách popisující absolutní a relativní četnost výsledků. Z těchto výsledků byly následně vytvořeny grafy uvádějící procentuální hodnoty výsledků. Následně byl proveden souhrn výsledků výzkumu. V další části, byly výsledky v závěrečné diskuzi shrnuty, v rámci stanovených cílů a porovnány mezi jednotlivými školskými zařízeními. V závěrečné části diskuze, byly z hlediska výsledků dotazníkového šetření uvedena doporučení a návrhy pro školská zařízení, kde bylo prováděno výzkumné šetření.

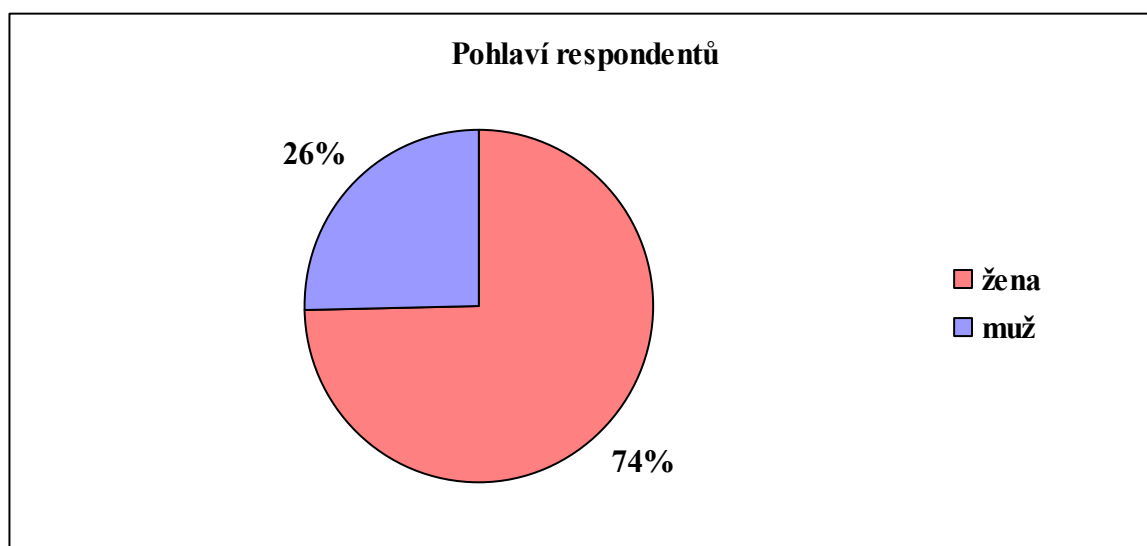
6 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Otázka č. 1: Jaké jsi pohlaví?

Tabulka 1 Pohlaví respondentů

Pohlaví	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Žena	96,00	74,42
Muž	33,00	25,58
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 1 Pohlaví respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

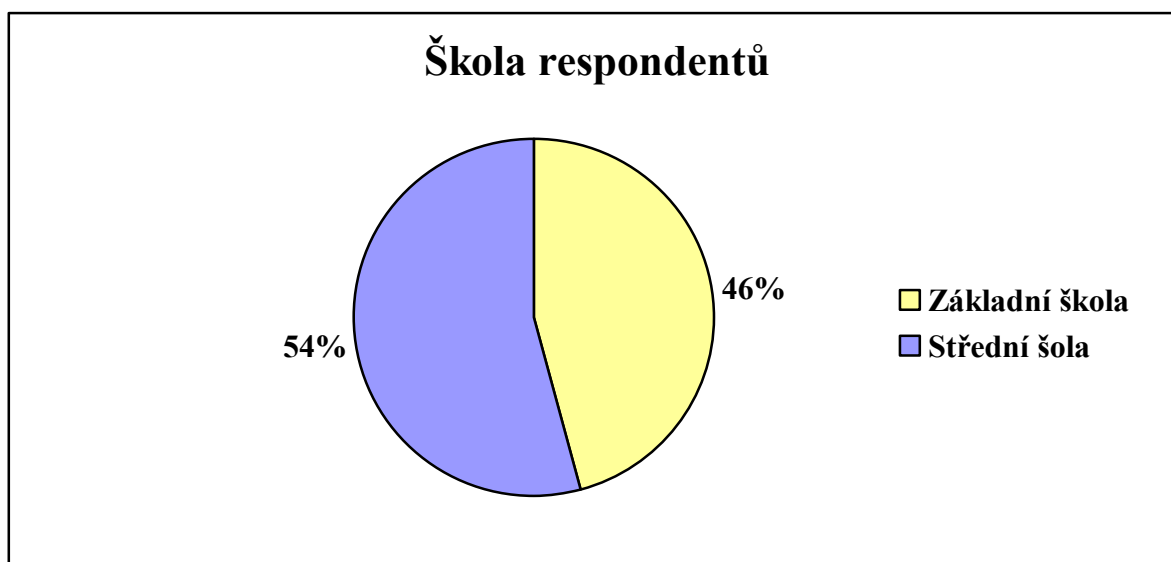
Otázka č. 1 zjišťovala pohlaví respondentů. Z celkových 129 respondentů je 96 žen (74 %) a 33 mužů (26 %).

Otázka č. 2: Jakou školu studuješ?

Tabulka 2 Škola respondentů

Škola	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Základní škola	59,00	45,74
Střední škola	70,00	54,26
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 2 Škola respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

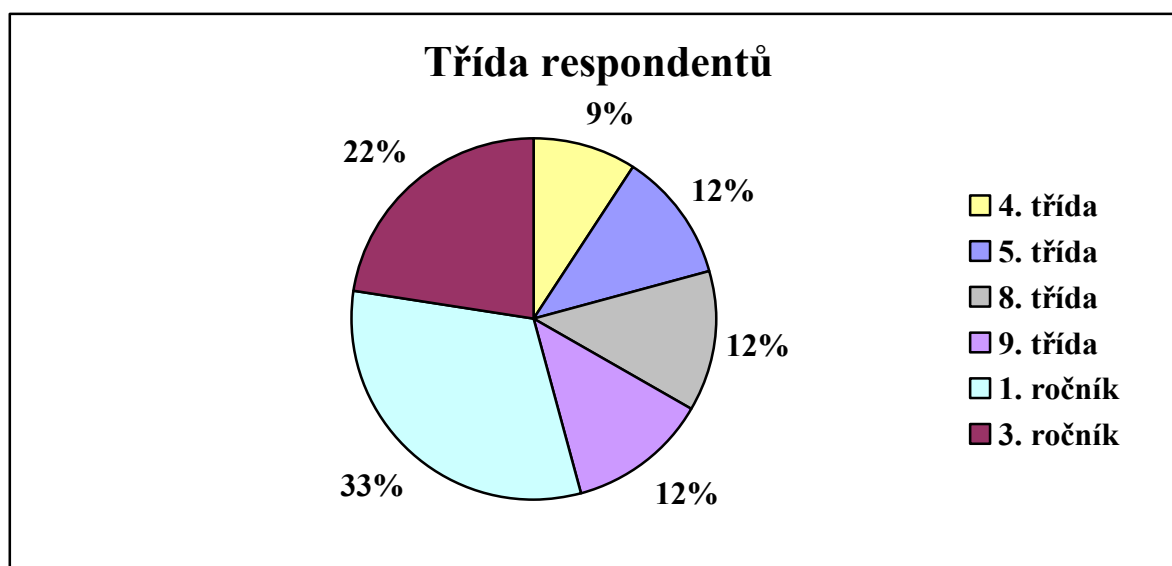
Otázka č. 2 zjišťovala typ školského zařízení respondentů. Z celkového počtu 129 respondentů navštěvuje základní školu 59 respondentů (46 %) a střední školu 70 respondentů (54 %).

Otázka č. 3: Kterou třídu navštěvuješ?

Tabulka 3 Třída respondentů

Třída	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
4. třída	12,00	9,30
5. třída	15,00	11,63
8. třída	16,00	12,40
9. třída	16,00	12,40
1. ročník	41,00	31,78
3. ročník	29,00	22,48
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 3 Třída respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 3 zjišťovala, kterou třídu respondenti navštěvují. Z celkového počtu 129 respondentů navštěvuje 12 respondentů (9 %) 4. třídu základní školy, 15 respondentů (12 %) navštěvuje 5. třídu základní školy, 16 respondentů (12 %) uvedlo, že chodí do 8. třídy základní školy a 16 respondentů (12 %) zvolilo odpověď 9. třída základní školy.

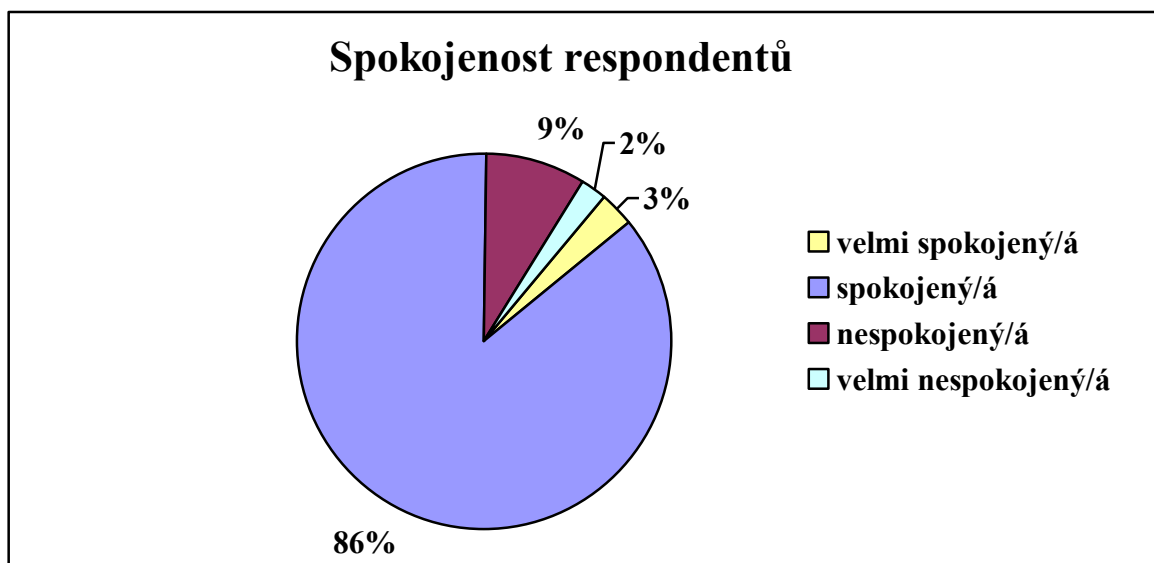
Další velmi početnou skupinu respondentů tvořili žáci střední odborné školy, kde uvedlo 41 respondentů (33 %), že navštěvuje 1. ročník a zbylých 29 respondentů (22 %) zvolilo odpověď 3. ročník střední školy.

Otázka č. 4: Jak jsi spokojený/á ve škole

Tabulka 4 Spokojenost respondentů

Spokojenost	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Velmi spokojený/á	4,00	3,10
Spokojený/á	111,00	86,05
Nespokojený/á	11,00	8,53
Velmi nespokojený/á	3,00	2,33
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 4 Spokojenost respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 4 zjišťovala, jak jsou respondenti spokojeni ve škole. Z celkového počtu 129 respondentů jsou 4 respondenti (3 %) velmi spokojeni, 111 respondentů (86 %) jsou spokojeni, 11 respondentů zvolilo odpověď: nespokojený (9 %) a zbylí 3 respondenti (2 %) jsou ve škole velmi nespokojeni.

Otázka č. 5: Viděl/a jsi ve škole někoho, jak ubližuje druhému?

Tabulka 5 Ubližování žákům ve škole

Ubližování žákům	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	81,00	62,79
Ne	48,00	37,21
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 5 Ubližování žákům ve škole

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

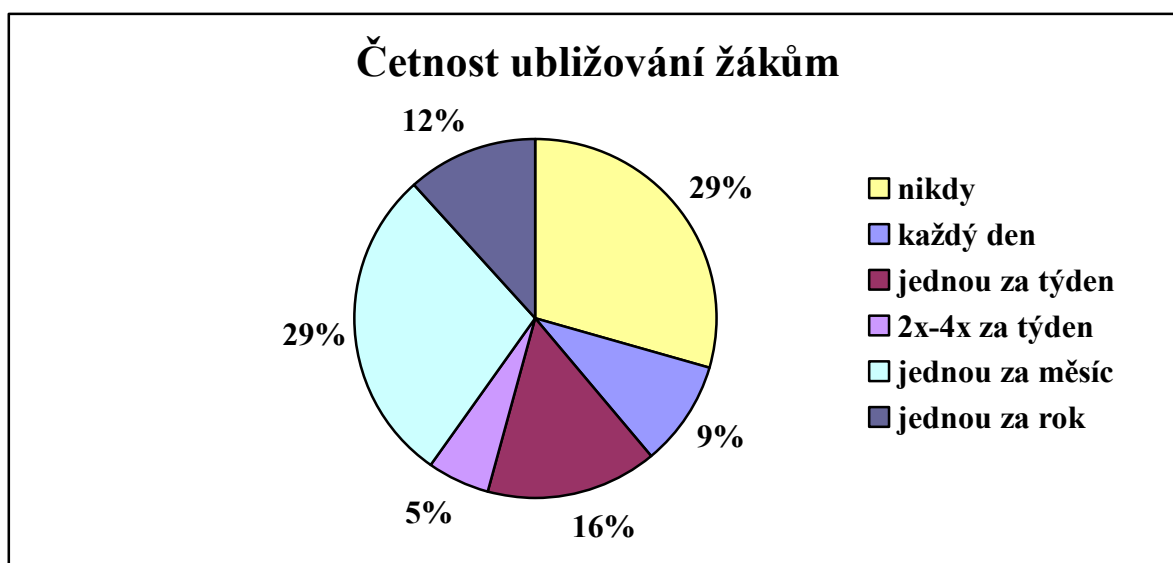
Otázka č. 5 zjišťovala, zda respondent viděl někoho na škole, jak ubližuje druhému. Z celkového počtu 129 respondentů, uvedlo 81 respondentů (63 %), odpověď „ano“ a 48 respondentů (37 %) uvedlo odpověď „ne“.

Otázka č. 6: Jak často vidíš ve škole, že někdo někomu ubližuje?

Tabulka 6 Četnost ubližování žákům

Četnost ubližování	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Nikdy	38,00	29,46
Každý den	12,00	9,30
Jednou za týden	20,00	15,50
2x – 4x za týden	7,00	5,43
Jednou za měsíc	37,00	28,68
Jednou za rok	15,00	11,63
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 6 Četnost ubližování žákům

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 6 zjišťovala, jak často se respondent setká ve škole s ubližováním na ostatních žácích. Z celkového počtu 129 respondentů odpovědělo 38 (29 %), že se s násilím nikdy nesetkali, 12 respondentů uvedlo, že se s násilím na škole setkávají každý den (9 %), 20 respondentů uvedlo, že se s násilím setkávají jednou za týden (16 %), 7 respondentů uvedlo, že se s násilím setkávají 2x – 4x za týden (5 %), 37 respondentů se podle odpovědi setkávají s násilím jednou za měsíc (29 %) a zbylých 15 respondentů se dle odpovědi s násilím setkává jednou za rok (12 %).

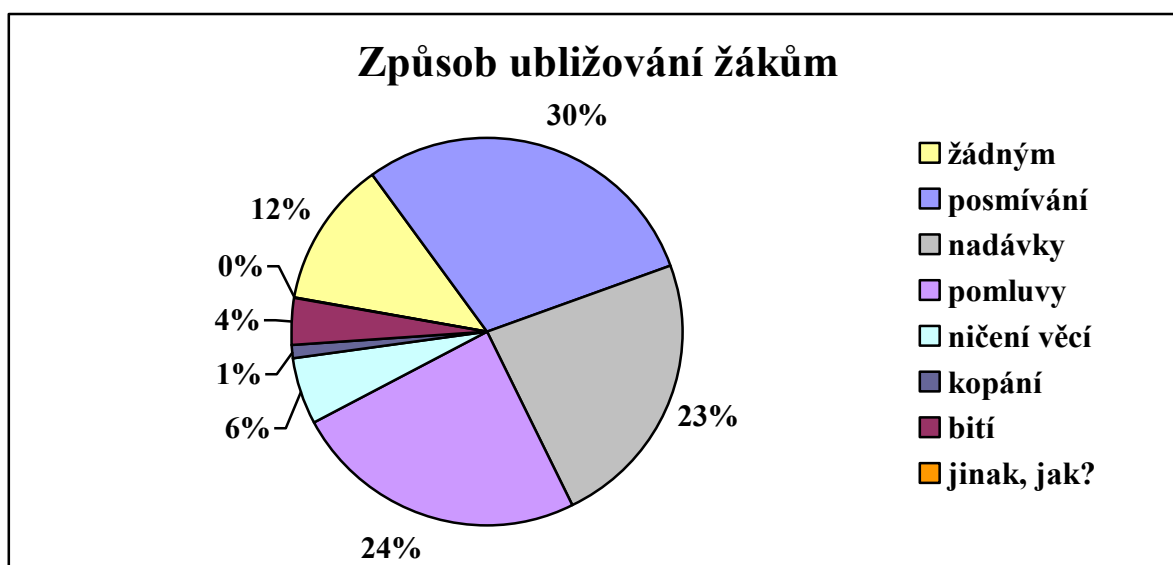
Otázka č. 7: Jakým způsobem ubližování probíhá?

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí, popřípadě si zvolit odpověď „jinak, jak?“ a napsat svou vlastní odpověď.

Tabulka 7 Způsob ubližování žákům

Způsob ubližování	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Žádným	32,00	12,21
Posmívání	77,00	29,39
Nadávky	61,00	23,28
Pomluvy	64,00	24,43
Ničení věcí	15,00	5,73
Kopání	3,00	1,15
Bití	10,00	3,82
Jinak, jak?	0,00	0,00
Celkem	262,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 7 Způsob ubližování žákům

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V rámci této otázky není uvedeno absolutní četností počet respondentů, ale počet odpovědí na danou otázku.

Otázka č. 7 zjišťovala, jakým způsobem je žákům na škole ubližováno. Největší četnost volby měla odpověď: posmívání, která byla respondenty zvolena 77 krát (30 %). Odpověď: pomluvy, byla respondenty zaznamenána 64 krát (24 %), odpověď: nadávky, byla respondenty zvolena 61 krát (23 %). 32 krát označili respondenti odpověď, že se s žádným ze způsobů ubližování nesetkali (12 %). 15 krát respondenti zaznamenali odpověď: ničení věcí (6 %), odpověď: bití byla zvolena 10 krát (4 %) a odpověď: kopání byla respondenty označena 3 krát (1 %). Poslední odpověď „jinak jak?“ nebyla respondenty zvolena ani jednou (0 %).

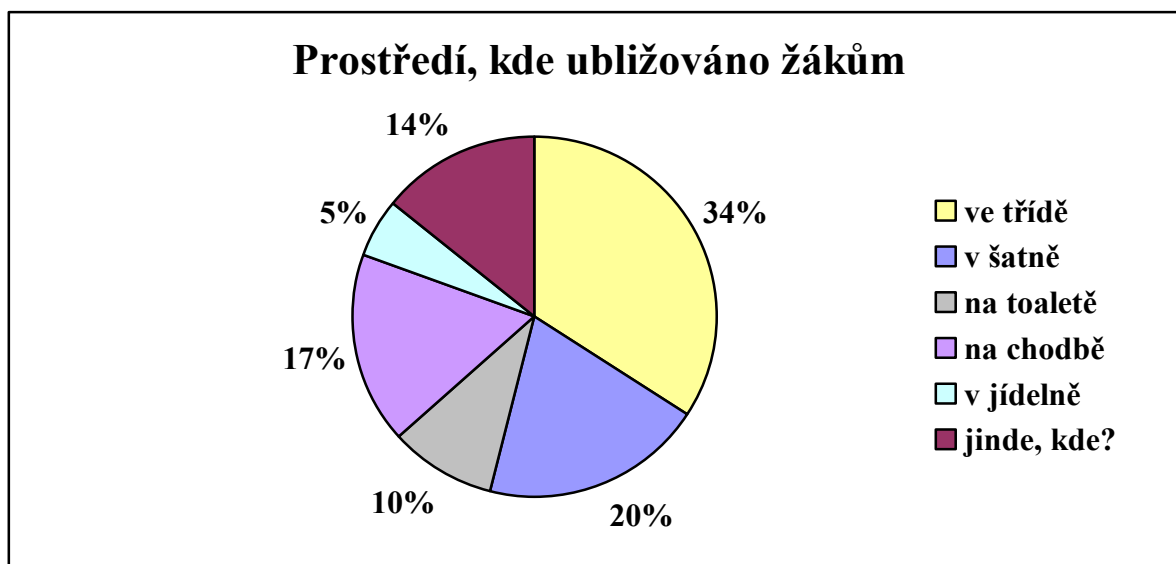
Otázka č. 8: Kdy ubližování na škole probíhá?

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí, popřípadě si zvolit odpověď „jinde, kde?“ a napsat svou vlastní odpověď.

Tabulka 8 Prostředí, kde je ubližováno žákům

Prostředí pro ubližování	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ve třídě	72,00	34,29
V šatně	41,00	19,52
Na toaletě	20,00	9,52
Na chodbě	36,00	17,14
V jídelně	11,00	5,24
Jinde, kde?	30,00	14,29
Celkem	210,00	100,00

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření, 2017

Graf 8 Prostředí, kde je ubližováno žákům

Zdroj: Výzkumné šetření

Hodnocení:

V rámci této otázky není uvedeno absolutní četností počet respondentů, ale počet odpovědí na danou otázku.

Otázka č. 8 zjišťovala prostředí ve škole, kde se nejčastěji vyskytuje šikana páchaná na ostatních žácích. Nejčastěji byla označena odpověď „ve třídě“, kterou zodpovědělo 72 respondentů (34 %). Odpověď „v šatně“ byla respondenty zvolna 41 krát a byla druhou nejčastější odpovědí (20 %). Odpověď „na chodbě“ byla zvolena respondenty 36 krát (17 %), odpověď „na toaletě“ byla zvolena respondenty 20 krát (10 %), odpověď „v jídelně“ byla zvolena respondenty 11 krát (5 %), odpověď „jinde, kde?“, byla respondenty zvolena 30 krát (14 %) a obsahovala tyto odpovědi:

- „*Nikde*“ – Tato odpověď byla respondenty zvolena 18 krát.
- „*Nevím o tom*“
- „*Mimo školu*“
- „*Neprobíhá*“
- „*V místech nedohledu učitelů*“
- „*Na společných sociálních sítích (facebook)*“
- „*Na kurzech*“
- „*Všude, hlavně když tam ta dotyčná osoba není (pomluvy)*“
- „*Před školou*“
- „*V tělocvičně*“ – Tato odpověď byla respondenty zvolena 3 krát.
- „*Kdekoliv*“

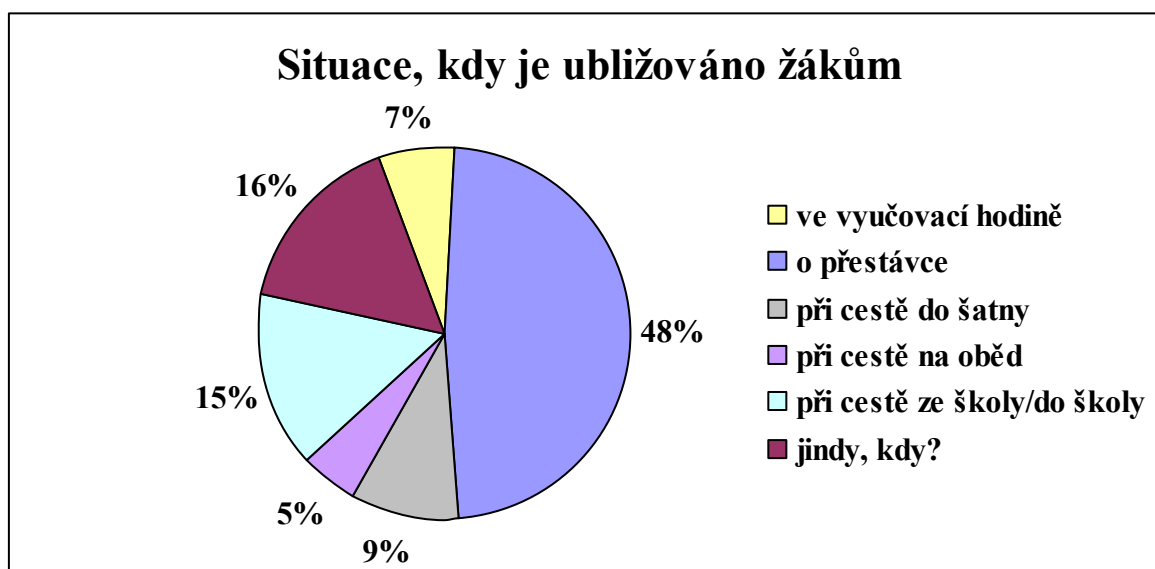
Otázka č. 9: Kdy ubližování probíhá?

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí, popřípadě si zvolit odpověď „jindy, kdy?“ a napsat svou vlastní odpověď.

Tabulka 9 Situace, kdy je ubližováno žákům

Situace	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ve vyučovací hodině	12,00	6,63
O přestávce	86,00	47,51
Při cestě do šatny	17,00	9,39
Při cestě na oběd	9,00	4,97
Při cestě do školy/ze školy	28,00	15,47
Jindy, kdy?	29,00	16,02
Celkem	181,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 9 Situace, kdy je ubližováno žákům

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

Otázka č. 9 zjišťovala situaci, kdy je nejčastěji ve škole ubližováno ostatním žákům. Odpověď: o přestávce, byla zvolena respondenty 86 krát (48 %) a byla nejčastější odpovědí. Odpověď: ve vyučovací hodině, byla zvolena respondenty 12 krát (7 %). 17 krát byla zvolena odpověď: při cestě do šatny (9 %). Odpověď: při cestě ze školy/do školy byla respondenty zvolena 28 krát (15 %). 29 krát (16 %) byla respondenty zvolena odpověď: „jindy, kdy?“ a obsahovala tyto odpovědi:

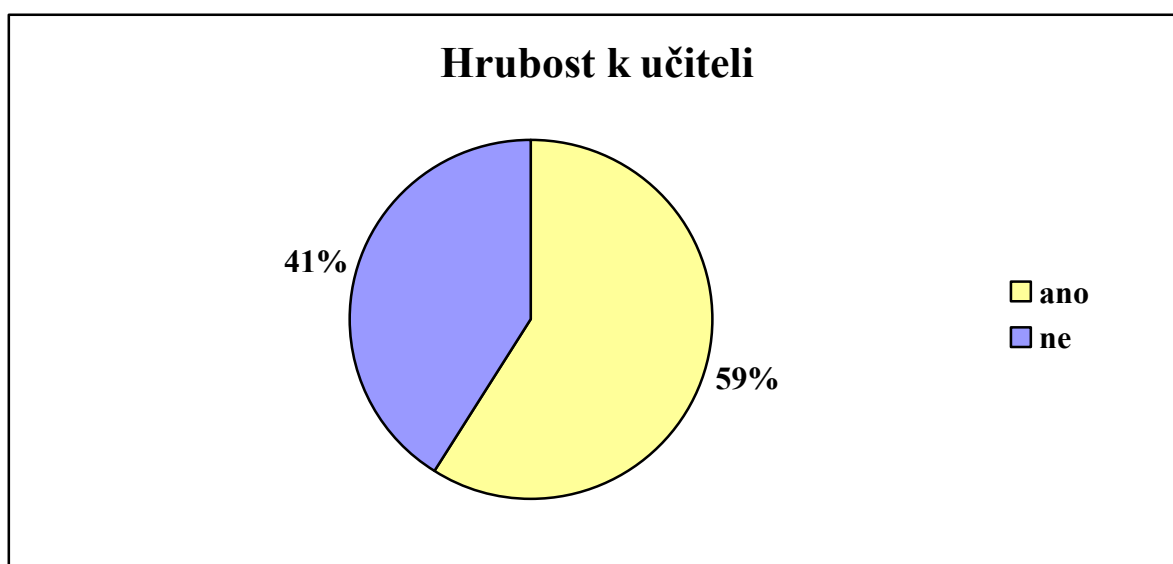
- „*Nikdy*“ – Tato odpověď byla respondenty zvolena 19 krát.
- „*Vždy když dotyčná není ve škol, pokaždé jindy – pomluvy*“
- „*V průběhu obědové přestávky*“
- „*Během dne*“
- „*Neprobíhá*“
- „*Po škole*“
- „*Doma – facebook*“
- „*Při cestě do třídy*“
- „*Nevím o ubližování*“
- „*Tělocvik*“
- „*Kdykoliv*“

Otázka č. 10: Chová se někdo ve škole hrubě k učiteli? (je sprostý/á, posmívá se, odmlouvá)

Tabulka 10 Hrubost k učiteli

Hrubost k učiteli	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	76,00	58,91
Ne	53,00	41,09
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 10 Hrubost k učiteli

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

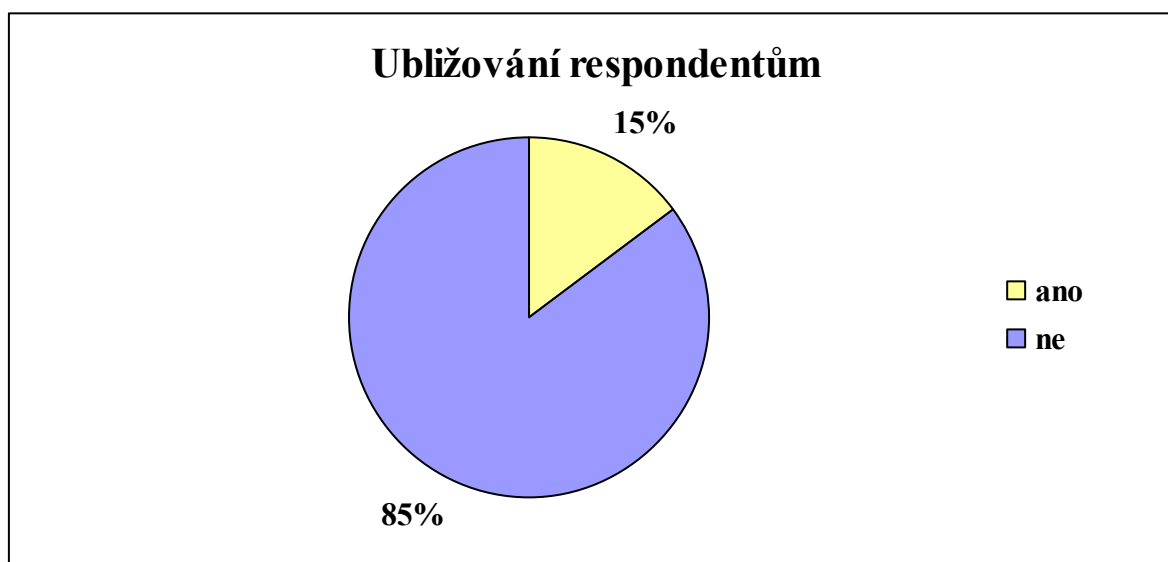
Otázka č. 10 zjišťovala, zda se ve škole vyskytuje hrubé chování k učiteli. Z celkového počtu 129 respondentů se 76 respondentů (59 %) s hrubostí k učiteli ve škole setkala a 53 respondentů (41 %) se s hrubým chováním žáků k učiteli nikdy neseťkala.

Otázka č. 11: Ublížíje někdo tobě ve škole?

Tabulka 11 Ublíživání respondentům

Ublíživání respondentům	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	19,00	14,73
Ne	110,00	85,27
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 11 Ublíživání respondentům

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 11 zjišťovala, zda je samotným respondentům ve škole ublížováno. Z celkového počtu respondentů 129 uvedlo 19 respondentů (15 %), že vůči jejich osobě ublíživání probíhá a 110 respondentů (85 %) uvedlo, že jim není ve škole ublížováno.

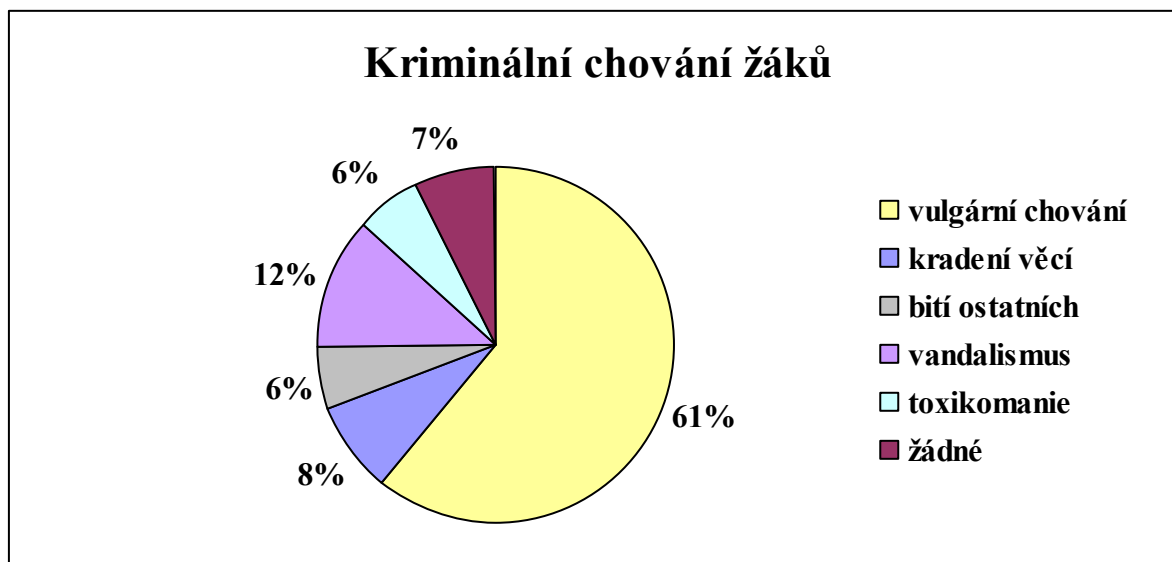
Otázka č. 12: Které z těchto chování jsi viděl/a ve škole?

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí.

Tabulka 12 Kriminální chování žáků

Kriminální chování žáků	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Vulgární chování	109,00	60,89
Kradení věcí	15,00	8,38
Bití ostatních	10,00	5,59
Vandalismus	21,00	11,73
Toxikomanie	11,00	6,15
Žádné	13,00	7,26
Celkem	179,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 12 Kriminální chování žáků

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

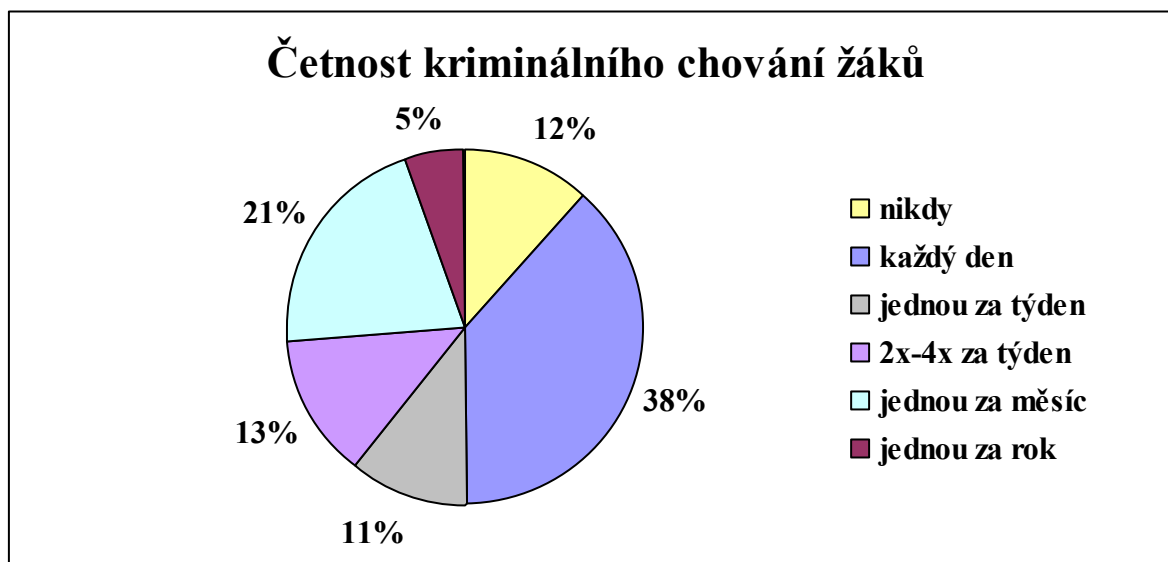
Otázka č. 12 zjišťovala, zda se ve škole mezi žáky vyskytuje kriminální chování či jeho náznaky. Odpověď: vulgární chování byla zodpovězena respondenty 109 krát a tvořila tak nejčastěji zvolenou odpověď (61 %). 15 krát byla respondenty zvolena odpověď: kradení věcí (8 %). Odpověď: bití ostatních byla zvolena respondenty 10 krát (6 %), odpověď: toxikomanie byla respondenty zvolena 11 krát (6 %), odpověď: vandalismus byla respondenty zvolena 21 krát (12 %) a tvořila druhou nejčastěji zvolenou odpověď. 13 krát se objevila odpověď „žádné“, která udávala, že se respondenti s žádným z uvedených jevů na škole nesetkali (7 %).

Otázka č. 13: Jak často vidíš některé z těchto chování ve škole?

Tabulka 13 Četnost kriminálního chování u žáků

Četnost kriminálního chování	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Nikdy	15,00	11,63
Každý den	49,00	37,98
Jednou za týden	14,00	10,85
2x – 4x za týden	17,00	13,18
Jednou za měsíc	27,00	20,93
Jednou za rok	7,00	5,43
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 13 Četnost kriminálního chování žáků

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 13 zjišťovala, jak často se respondenti na škole setkávají s kriminálním chováním či jeho příznaky. Z celkového počtu 129 respondentů zvolilo 15 respondentů (12 %) odpověď: nikdy, čímž vyjádřili, že se s kriminálními jevy ve škole neseťkávají. Nejčastěji byla respondenty uvedena odpověď: každý den, kterou zvolilo 49 respondentů (38 %). Odpověď: jednou za týden, zvolilo 14 respondentů (11 %), odpověď: dvakrát krát až čtyřikrát krát za týden zvolilo 17 respondentů (13 %). 27 respondentů (21 %) zvolilo možnost: jednou za měsíc a nejméně respondentů a to 7 (5 %) volilo odpověď: jednou za rok.

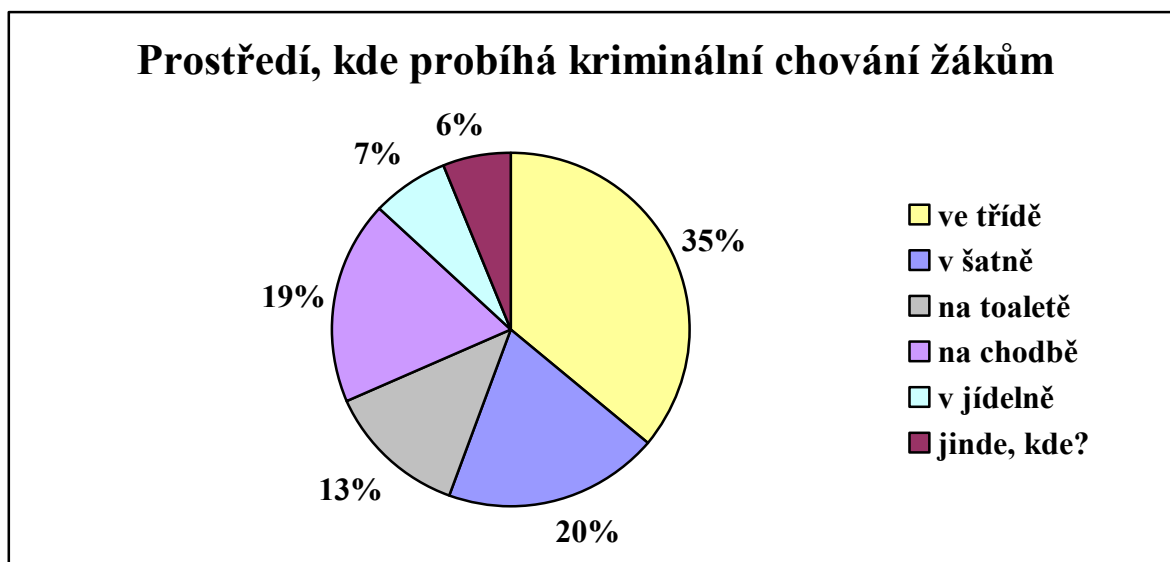
Otázka č. 14: **Kde takové chování ve škole probíhá?**

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí, popřípadě si zvolit odpověď jinde a napsat svou vlastní odpověď.

Tabulka 14 Prostředí, kde probíhá kriminální chování žáků

Prostředí pro kriminální chování	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ve třídě	94,00	36,02
V šatně	51,00	19,54
Na toaletě	33,00	12,64
Na chodbě	49,00	18,77
V jídelně	18,00	6,90
Jinde, kde?	16,00	6,13
Celkem	261,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 14 Prostředí, kde probíhá kriminální chování žáků

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

Otázka č. 14 zjišťovala, kde se respondenti na škole setkávají s kriminálním chováním či jeho příznaky. Největší četnost volby měla odpověď: ve třídě, která byla respondenty zvolena 94 krát (35 %). Druhou nejčastěji volenou odpovědí byla odpověď: v šatně, která byla respondenty vybrána 51 krát (20 %). Třetím nejčastějším místem pro kriminální chování je dle respondentů „na chodbě“, tato odpověď byla respondenty označena 49 krát (19 %). Odpověď: na toaletě byla respondenty zvolena 33 krát (13 %), odpověď: v jídelně, byla zvolena respondenty 18 krát (7 %) a odpověď „jinde, kde?“ se objevila 16 krát (6 %) a obsahovala tyto odpovědi:

- „*Nikde*“ – Tato odpověď byla respondenty zvolena 7 krát.
- „*Venku*“ – Tato odpověď byla respondenty zvolena 3 krát.
- „*Po cestě ze školy a do školy*“
- „*Děti mluví sprostě všude*“
- „*Všude*“ - Tato odpověď byla respondenty zvolena 2 krát.
- „*Ohledně mluvení sprostě nejsme velcí andílci*“
- „*Nevím*“
- „*Kdekoliv*“

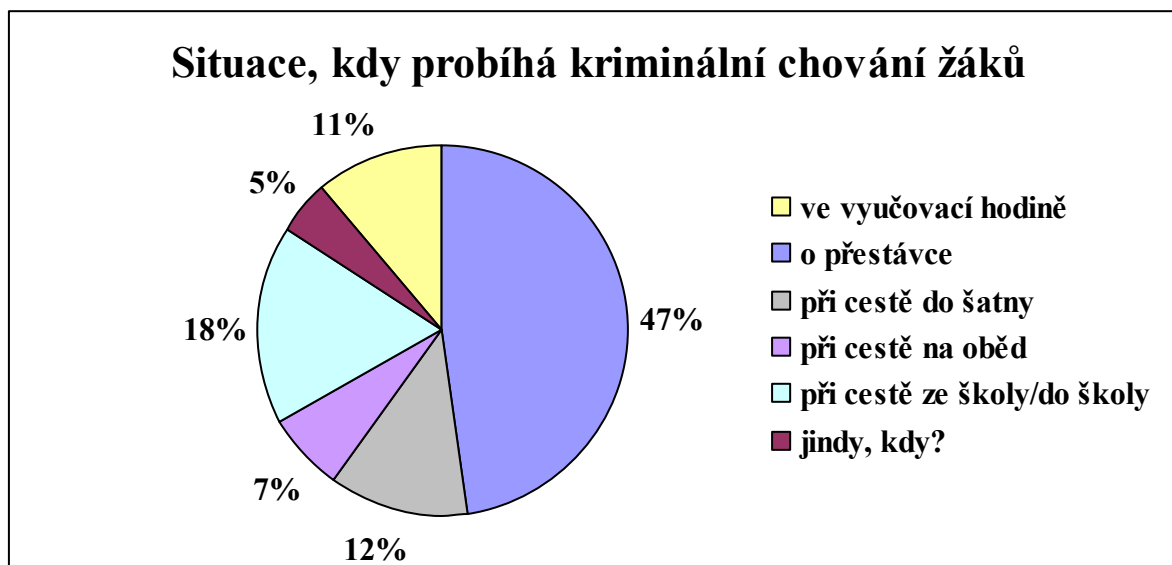
Otázka č. 15: **Kdy takové chování ve škole probíhá?**

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí, popřípadě si zvolit odpověď „jindy, kdy?“ a napsat svou vlastní odpověď.

Tabulka 15 Situace, kdy probíhá kriminální chování žáků

Situace kriminálního chování	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ve vyučovací hodině	26,00	11,16
O přestávce	111,00	47,64
Při cestě do šatny	28,00	12,02
Při cestě na oběd	16,00	6,87
Při cestě do školy/ze školy	41,00	17,60
Jindy, kdy?	11,00	4,72
Celkem	233,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 15 Situace, kdy probíhá kriminální chování žáků

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

Otázka č. 15 zjišťovala, kdy se respondenti na škole setkávají s kriminálním chováním či jeho příznaky. Největší četnost volby měla odpověď: o přestávce, která byla respondenty zvolena 111 krát (47 %). Druhou nejčastěji volenou odpovědí byla odpověď: při cestě ze školy/do školy, která byla respondenty vybrána 41 krát (18 %). Odpověď: při cestě do šatny byla respondenty označena 49 krát (12 %) a byla třetí nejčastěji označovanou odpovědí. Odpověď: ve vyučovací hodině byla respondenty zvolena 26 krát (11 %), odpověď: při cestě na oběd, byla zvolena respondenty 16 krát (7 %) a odpověď „jindy, kdy?“ se objevila 11 krát (5 %) a obsahovala tyto odpovědi:

- „Nikdy“ – Tato odpověď byla respondenty zvolena 6 krát.
- „Obědová přestávka“ - Tato odpověď byla respondenty zvolena 2 krát.
- „Děti mluví sprostě všude“
- „V tělocviku“
- „Kdekoliv“

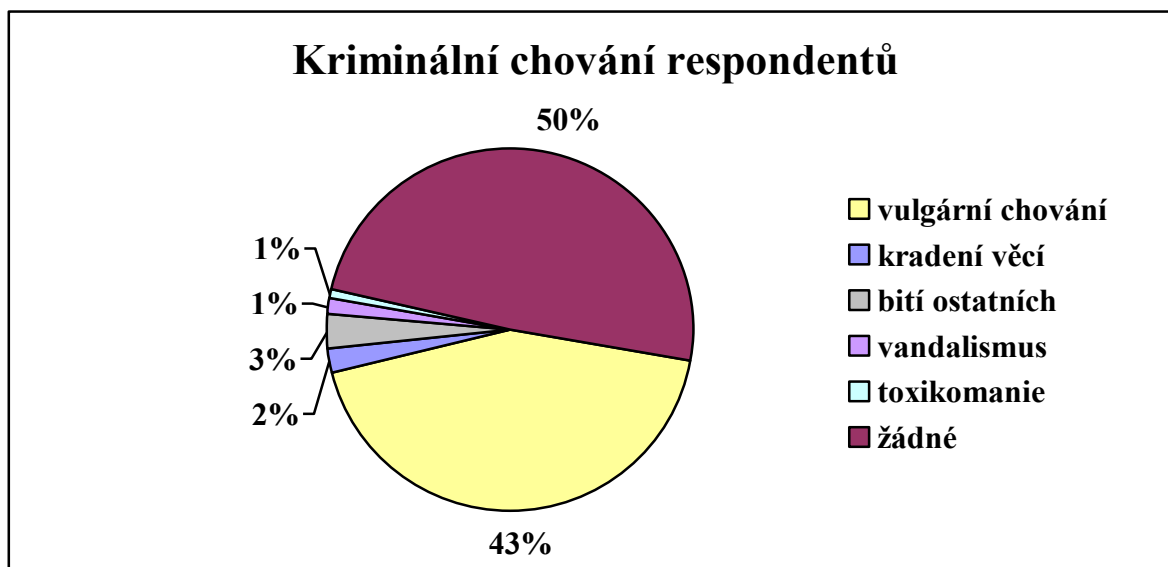
Otázka č. 16: **Zakroužkuj chování, které děláš i ty.**

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí.

Tabulka 16 Kriminální chování respondentů

Kriminální chování respondentů	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Vulgární chování	59,00	43,38
Kradení věcí	3,00	2,21
Bití ostatních	4,00	2,94
Vandalismus	2,00	1,47
Toxikomanie	1,00	0,74
Žádné	67,00	49,26
Celkem	136,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 16 Kriminální chování respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

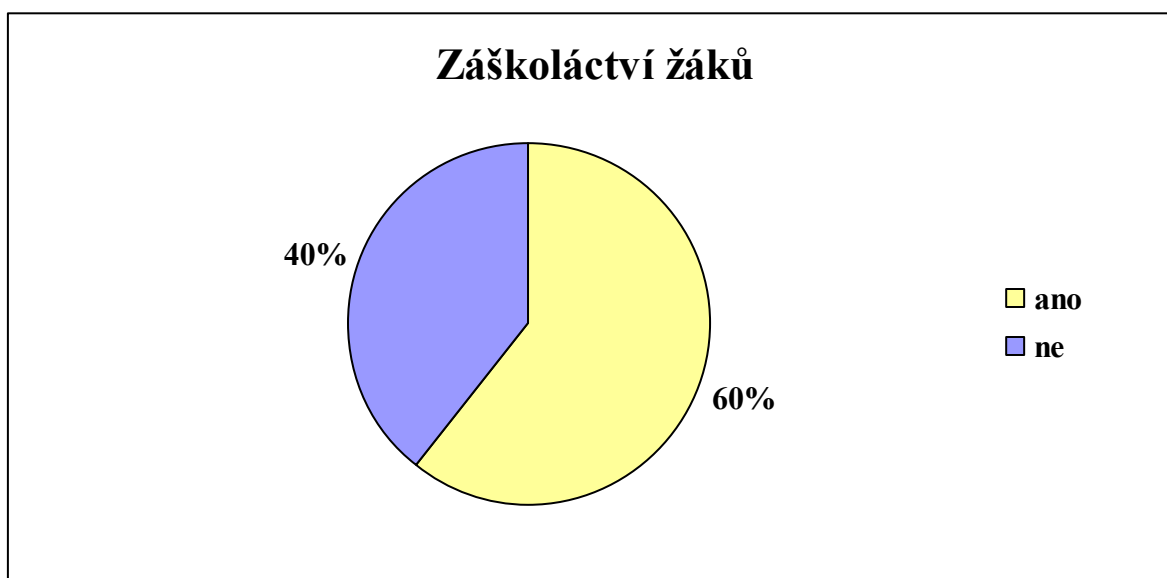
Otázka č. 16 zjišťovala, které kriminálním chováním či jeho příznaky projevují sami respondenti. Nejčastěji respondenti uvedli, že žádné z uvedených kriminálních jednání neprovádí a to 67 krát (50 %). Druhá nejčastěji zvolená odpověď: vulgární chování byla označena 59 krát (43 %). Odpověď: bití ostatních byla označena 4 krát (3 %), odpověď: kradení věcí byla zvolena 3 krát (2 %), odpověď: vandalismus byla respondenty zodpovězena 2 krát (1 %) a 1 krát (1 %) byla zvolena odpověď: toxikomanie.

Otázka č. 17: **Znáš někoho, kdo byl někdy za školou?**

Tabulka 17 Záškoláctví žáků

Záškoláctví žáků	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	78,00	60,47
Ne	51,00	39,53
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 17 Záškoláctví žáků

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 17 zjišťovala, zda se respondenti setkali se žáky, kteří byli někdy za školou. Z celkového počtu respondentů 129 uvedlo 78 respondentů (60 %), že se setkali ve škole s žákem, který byl za školou. Tato odpověď byla nejčastěji zvolenou odpovědí. Zbýlých 51 respondentů (40 %) odpovědělo, že se se záškoláctvím u ostatních žáků nikdy nesetkali.

Otázka č. 18: **Byl/a jsi někdy i ty za školou?**

Tabulka 18 Záškoláctví respondentů

Záškoláctví respondentů	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	21,00	16,28
Ne	108,00	83,72
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 18 Záškoláctví respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

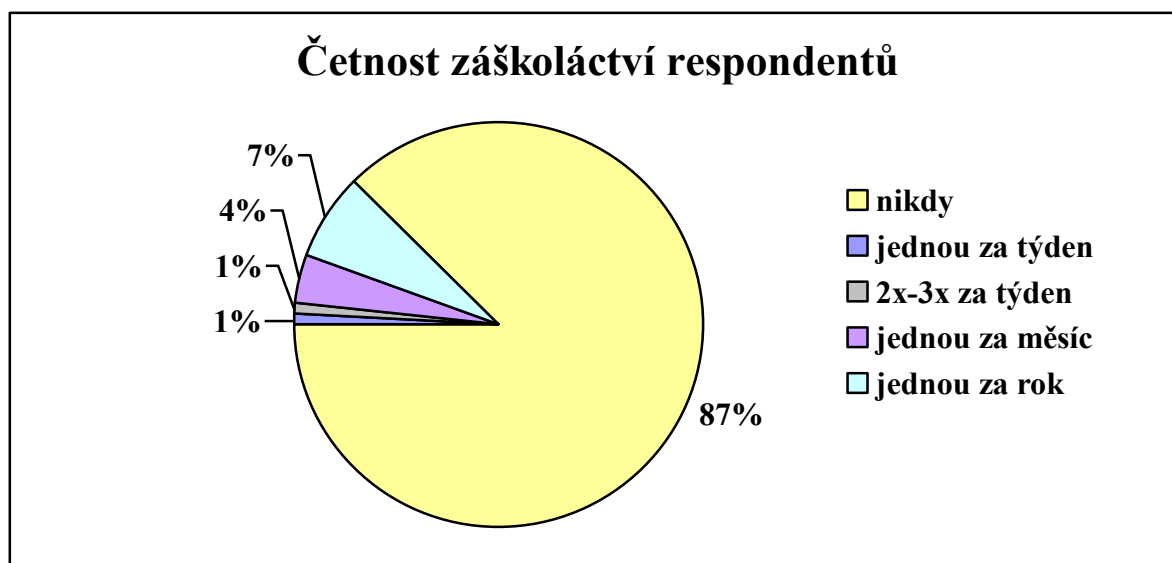
Otázka č. 18 zjišťovala, zda byli někdy respondenti záměrně mimo školní výuku a vykazovali tak známky záškoláctví. Z celkového počtu 129 respondentů uvedlo 21 respondentů (16 %), že byli za školou a nejvíce početnou odpověď zvolilo 108 respondentů (84 %) a to, že za školou nikdy nebyli.

Otázka č. 19: Jak často chodiš za školu?

Tabulka 19 Četnost záškoláctví respondentů

Četnost záškoláctví	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Nikdy	113,00	87,60
Jednou za týden	1,00	0,78
2x – 3x za týden	1,00	0,78
Jednou za měsíc	5,00	3,88
Jednou za rok	9,00	6,98
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 19 Četnost záškoláctví respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 19 zjišťovala, jak často respondenti záměrně neplní školní docházku a vykazují tak známky záškoláctví. Z celkového počtu 129 respondentů uvedlo 113 (87 %), že za školu nikdy nechodí. Odpověď: jednou za rok, zvolilo 9 respondentů (7 %). 5 respondentů uvedlo, že chodí za školu jednou za měsíc (4 %). 1 respondent (1 %) zodpověděl, že za školu chodí 2x – 3x za týden stejně tak, jako uvedl poslední 1 respondent (1 %), že za školu chodí každý den.

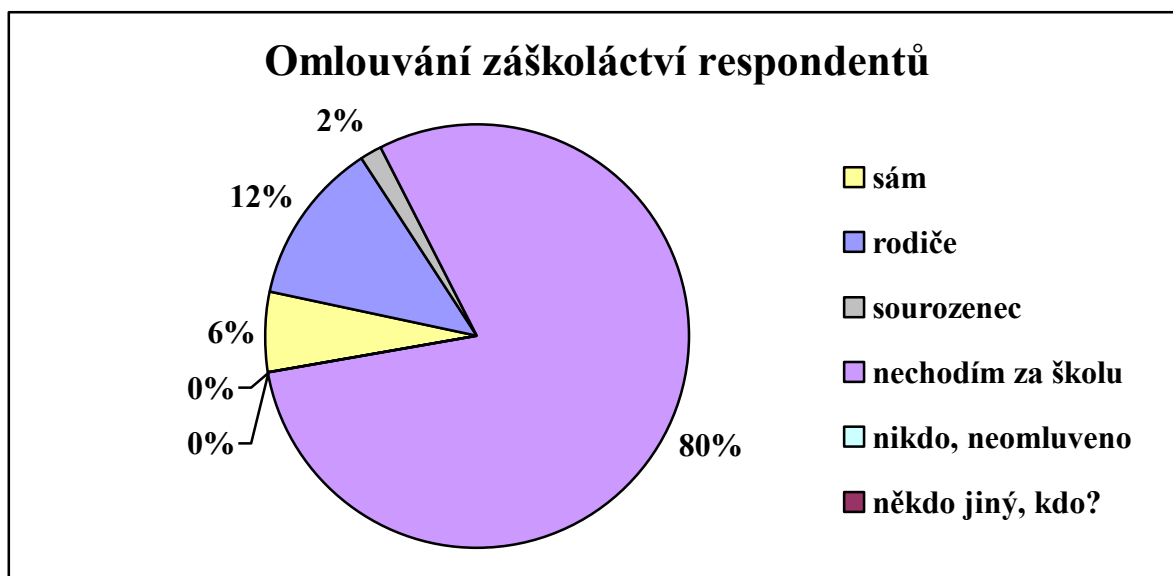
Otázka č. 20: Kdo ti omlouvá hodiny/dny, kdy jsi za školou?

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí, popřípadě si zvolit odpověď „někdo jiný, kdo?“ a napsat svou vlastní odpověď.

Tabulka 20 Omlouvání záškoláctví respondentů

Omlouvání záškoláctví	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Sám	8,00	6,20
Rodiče	16,00	12,40
Sourozenec	2,00	1,55
Nechodím za školu	103,00	79,84
Nikdo, neomluveno	0,00	0,00
Někdo jiný, kdo?	0,00	0,00
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 20 Omlouvání záškoláctví respondentů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

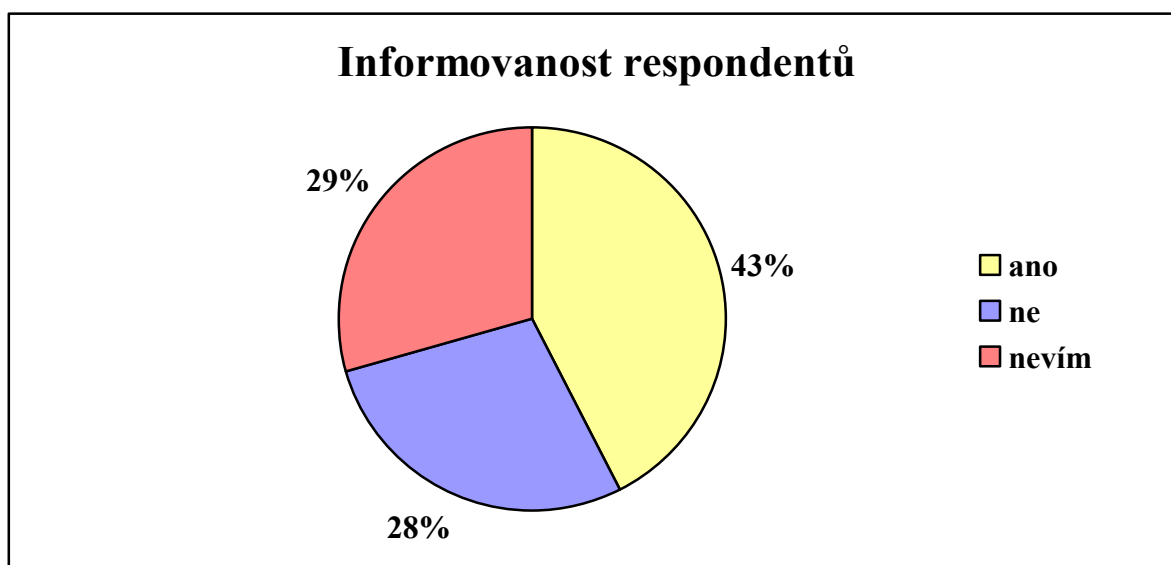
Otázka č. 20 zjišťovala, kdo respondentům omlouvá hodiny či dny, kdy jsou za školou. Z celkového počtu 129 odpovědí zvolili respondenti nejčastěji odpověď: nikdo, nechodím za školu, celkem tuto odpověď označili 103 krát (80 %). Druhou největší četnost volby měla odpověď „rodiče“, kterou respondenti zvolili 16 krát (12 %). Dále volili respondenti odpověď: sám, kterou označili 8 krát (6 %) a odpověď: sourozenec, kterou zvolili 2 krát (2 %). Odpověď: nikdo, hodiny/dny mám neomluvené byla zvolena 0 krát (0 %), stejně tak jako odpověď, která byla polootevřená „někdo jiný kdo?“ (0 %).

Otázka č. 21: **Myslíš, že je na škole někdo komu by ses mohl/a svěřit, kdybys měl/a problém?**

Tabulka 21 Informovanost respondentů o metodikovi prevence

Informovanost respondentů	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	55,00	42,64
Ne	36,00	27,91
Nevím	38,00	29,46
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 21 Informovanost respondentů o metodikovi prevence

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

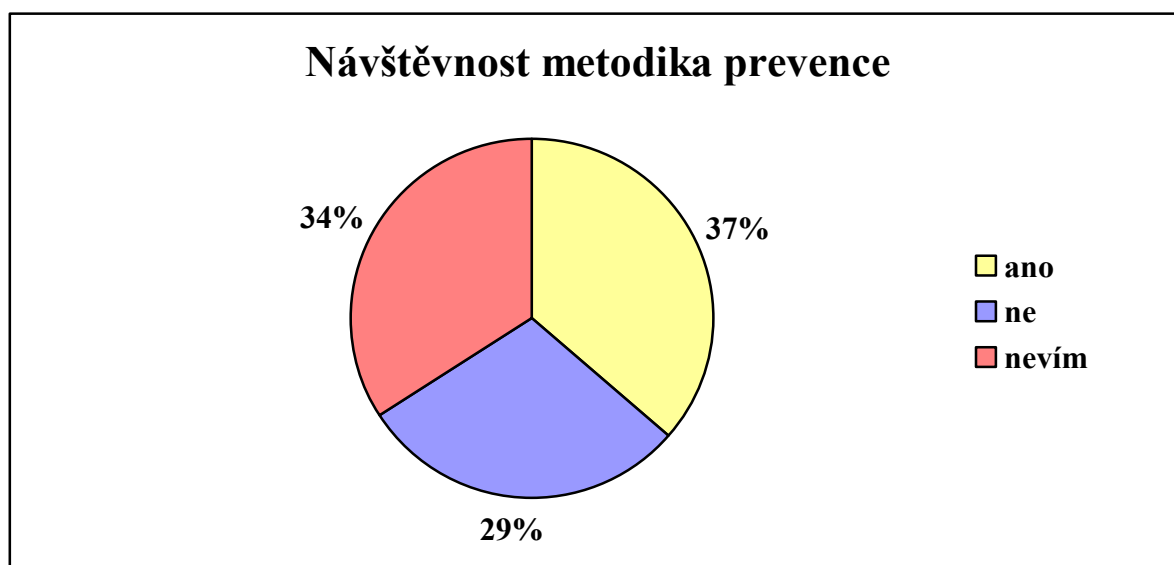
Otázka č. 21 zjišťovala, jak jsou žáci informováni o metodikovi prevence, výchovném poradci či jiné pověřené osobě na škole, která je schopna s žáky řešit jejich osobní problém. Z celkového počtu 129 respondentů uvedlo 55 respondentů (43 %), že vědí o osobě, která by jim pomohla řešit jejich problém. 36 respondentů (28 %) zvolilo odpověď „ne“ a tudíž jsou přesvědčeni, že ve škole není žádná pověřená osoba, která by jim mohla pomoci. Zbýlých 38 respondentů (29 %) uvedlo, že neví o žádné pověřené osobě na škole, která by byla schopna žákům pomoci.

Otázka č. 22: Pokud víš o dospělé osobě na škole, která by ti dokázala pomoci vyřešit tvůj problém, šel/šla bys za ní?

Tabulka 22 Návštěvnost metodika prevence respondenty

Návštěvnost metodika prevence	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	47,00	36,43
Ne	38,00	29,46
Nevím	44,00	34,11
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 22 Návštěvnost metodika prevence respondenty

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 22 zjišťovala, zda by respondenti navštívili metodika prevence, výchovného poradce či jinou pověřenou osobu, která by jim mohla pomoci vyřešit jejich problém. Z celkového počtu 129 respondentů odpovědělo 47 respondentů (37 %), že by danou osobu (metodika prevence, výchovného poradce či jinou pověřenou osobu) v případě problému navštívili. 38 respondentů (29 %) zvolilo možnost, že by danou osobu nenavštívili. Zbýlých 44 respondentů (34 %) odpovědělo, že nevědí, zda by osobu, která by jim mohla pomoci, navštívili.

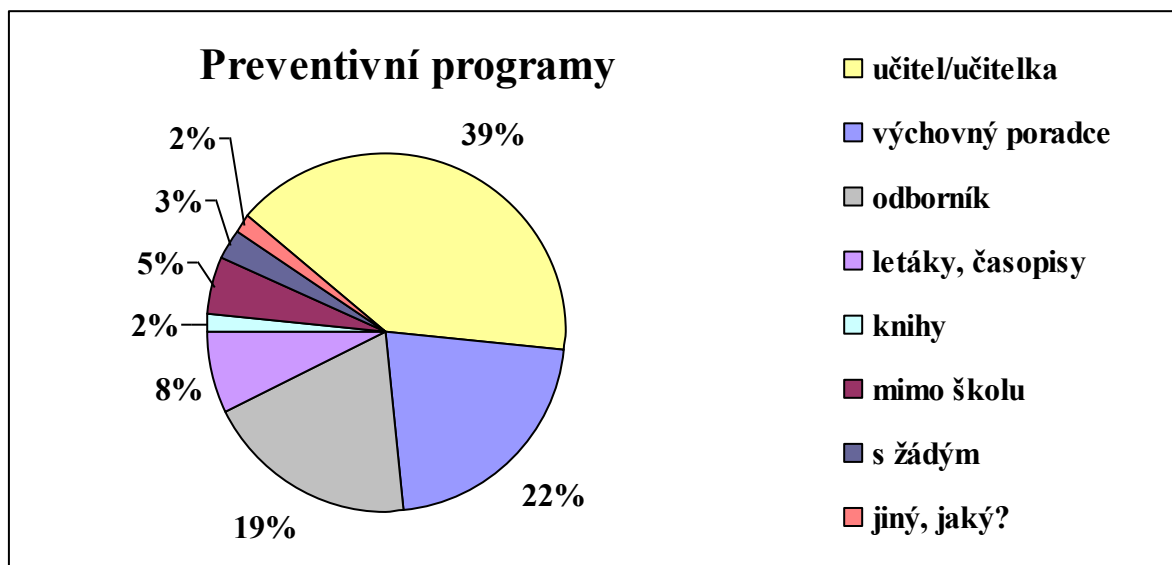
Otázka č. 23: **Říkal ti někdo na škole něco o prevenci škodlivých jevů (špatném chování) jako je šikana, kriminalita, záškoláctví?**

U této otázky měli respondenti možnost zaznačit více odpovědí, popřípadě si zvolit odpověď „jiný, jaký?“ a napsat svou vlastní odpověď.

Tabulka 23 Preventivní programy o sociálně patologických jevech

Preventivní programy	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Učitel/učitelka	97,00	40,42
Výchovný poradce	52,00	21,67
Odborník	46,00	19,17
Letáky, časopisy	18,00	7,50
Knihy	4,00	1,67
Mimo školu	12,00	5,00
S žádným	7,00	2,92
Jiný, jaký?	4,00	1,67
Celkem	240,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 23 Preventivní programy o sociálně patologických jevech

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

Otázka č. 23 zjišťovala, jakou formou jsou žáci informováni o škodlivosti a nebezpečnosti sociálně patologických jevů v rámci preventivních programů ze strany školy. Největší četnost volby měla možnost: přednáška učitele/učitelky, kterou respondenti označili 97 krát (39 %). Na druhém místě co do četnosti volili respondenti možnost: přednáška výchovného poradce/metodika prevence, která byla respondenty zvolena 52 krát (22 %). Odpověď: přednáška odborníka byla zvolena 46 krát (19 %). 18 krát bylo zodpovězeno, že jsou respondenti informováni formou letáků nebo časopisů (8 %) a 4 krát byla zvolena odpověď, že jsou respondenti informováni formou knih (2 %). Odpověď: přednáška mimo školu byla respondenty zvolena 12 krát (5 %). 7 krát respondenti označili odpověď, že se s žádným z preventivních programů nesetkali (3 %). Odpověď „jiný jaký?“ byla respondenty označena 4 krát (2 %) a obsahovala tyto odpovědi:

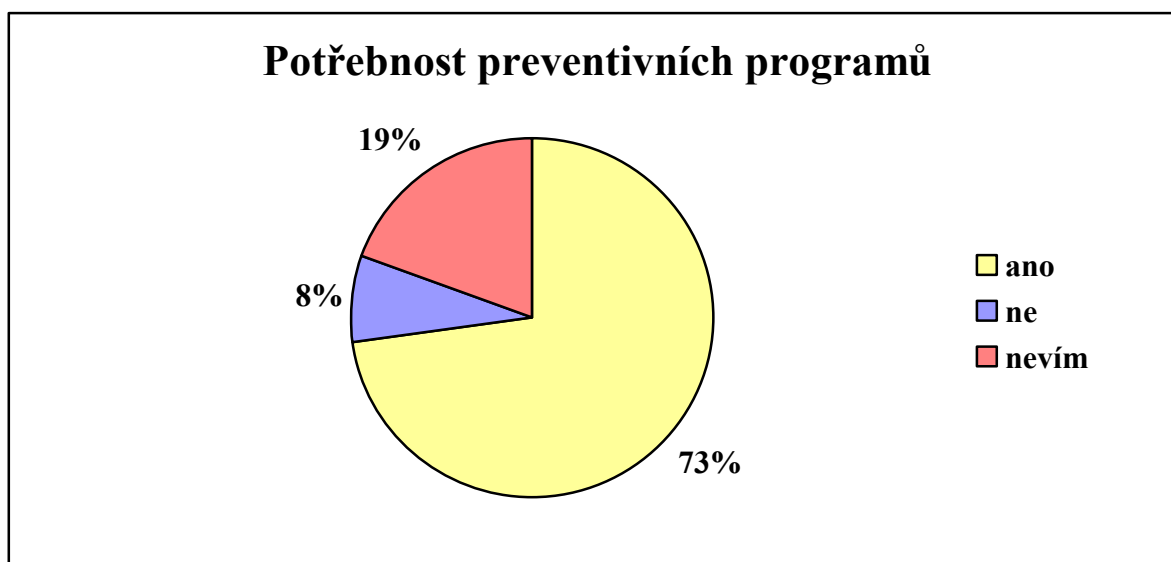
- „Rodiče“ – Tato odpověď byla respondenty zvolena 2 krát.
- „T-club“
- „Od kamarádů“

Otázka č. 24: **Myslíš si, že jsou tyto preventivní programy pro žáky potřebné?**

Tabulka 24 Potřebnost preventivních programů

Potřebnost	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	94,00	72,87
Ne	10,00	7,75
Nevím	25,00	19,38
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 24 Potřebnost preventivních programů

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 24 zjišťovala, zda si respondenti myslí, že jsou preventivní programy ve školách potřebné. Z celkového počtu respondentů 129 odpovědělo nejvíce a to 94 respondentů (73 %), že jsou preventivní programy na školách potřebné, dalších 10 respondentů (8 %), že preventivní programy nejsou potřebné a zbylých 25 respondentů (19 %) zvolilo odpověď: nevím.

Otázka č. 25: Chtěl/a bys, aby bylo na škole více takových preventivních programů?

Tabulka 25 Zájem respondentů o preventivní programy

Zájem o preventivní programy	Vyjádření	
	Absolutní	Relativní v %
Ano	76,00	58,91
Ne	25,00	19,38
Nevím	28,00	21,71
Celkem	129,00	100,00

Zdroj: Vlastní výzkumné šetření, 2017

Graf 25 Zájem respondentů o preventivní programy

Zdroj: Výzkumné šetření, 2017

Hodnocení:

Otázka č. 24 zjišťovala, zda mají respondenti zájem o více preventivních programů. Z celkového počtu 129 respondentů, má zájem o více preventivních programů 76 respondentů (59 %), dalších 25 respondentů (19 %) o více přednášek zájem nemá a zbylých 28 respondentů uvedlo možnost „nevím“ (22 %).

7 DISKUZE

Tato kapitola pojednává o zhodnocení výsledků, které vyplývají z dotazníkového šetření a vyhodnocení výzkumných cílů. Dále je tato kapitola zaměřena na porovnání výsledků mezi žáky prvních a třetích ročníků střední odborné školy a žáky čtvrtých, pátých, osmých a devátých tříd základní školy.

V rámci praktické části bylo výzkumným šetřením vyhodnoceno 129 dotazníků. Z celkového počtu respondentů bylo 96 žen a 33 mužů. Nejpočetnější skupinu tvořili respondenti střední školy s počtem 70 respondentů a zbylých 59 respondentů tvořili žáci základní školy. Nejvíce respondentů v rámci střední školy tvořily první ročníky, kde byl dotazník vyplněn 41 respondenty a následně ve třetím ročníku vyplněn 29 respondenty. Na základní škole bylo dotazníkovým šetřením získáno 12 respondentů čtvrtých tříd, 15 respondentů pátých tříd, 16 respondentů osmých tříd a 16 respondentů, kteří navštěvují devátou třídu.

Cíl č. 1: Zjistit zda se vyskytuje šikana na školách.

Na tento cíl odpovídaly otázky č. 5,6,7,8,9,10 a 11.

Otázka č. 5: Viděl/a jsi ve škole někoho, jak ubližuje druhému?

Tato otázka zjišťovala, zda byli někdy sami respondenti svědky násilí na škole, kterou navštěvují. Celkem 81 respondentů uvedlo, že se s násilím na škole setkali a zbylých 48 respondentů uvedlo, že neviděli nikoho, kdo by někomu na škole ubližoval.

Otázka č. 6: Jak často vidíš ve škole, že někdo někomu ubližuje?

Tato otázka odpovídala na to, jak často se respondent setká ve škole s ubližováním na ostatních žácích. 38 respondentů odpovědělo, že se s násilím nikdy neseťkali, 12 respondentů uvedlo, že se s násilím na škole setkávají každý den, 20 respondentů uvedlo, že se s násilím setkávají jednou za týden, 7 respondentů uvedlo, že se s násilím setkávají 2x – 4x za týden. Dále bylo 37 respondenty uvedeno, že se podle odpovědí setkávají s násilím jednou za měsíc a zbylých 15 respondentů se dle četnosti odpovědí s násilím setkává jednou za rok.

Otázka č. 7: Jakým způsobem ubližování probíhá?

Tato otázka patřila mezi polootevřené. Respondenti tak mohli volit z uvedených odpovědí nebo zvolit odpověď „jinak jak?“ a napsat svoji odpověď. Dle četnosti bylo zjištěno, že nejvíce zvolení dostala možnost „posmívání“, která byla zvolena 77 krát. Odpověď „pomluvy“, byla respondenty zaznamenána 64 krát, odpověď „nadávky“, byla respondenty zvolena 61 krát. 32 krát označili respondenti odpověď, že se s žádným ze způsobů ubližování nesetkali. 15 krát respondenti zaznamenali odpověď „ničení věcí“, odpověď „bití“ byla zvolena 10 krát a odpověď „kopání“ byla respondenty označena 3 krát. Poslední odpověď „jinak jak?“ respondenti neoznačili vůbec, ani nenapsali vlastní odpověď.

Otázka č. 8: Kde ubližování ve škole probíhá?

I tato otázka patřila mezi polootevřené, kde měli respondenti možnost zvolit odpověď „kde, jinde?“ a napsat svoji odpověď. Otázka zjišťovala, zda respondenti vědí v jakém prostředí ve škole, se nejčastěji vyskytuje šikana páchaná na ostatních žácích. Nejčastěji byla označena odpověď „ve třídě“, kterou zodpovědělo 72 respondentů. Odpověď „v šatně“ byla respondenty zvolna 41 krát a byla druhou nejčastější odpovědí. Na odpověď „na chodbě“ odpověděli respondenti 36 krát a odpověď „na toaletě“ byla respondenty zvolena 20 krát. 11 krát byla zodpovězena možnost „v jídelně“ a možnost „kde, jinde?“ zvolili respondenti 30 krát a uvedli např. „Nikde“, „Nevím o tom“, „Mimo školu“, „V místech nedohledu učitelů“, „Na společných sociálních sítích (facebook)“, „Na kurzech“, „Před školou“, „V tělocvičně“ atd.

Otázka č. 9: Kdy ubližování ve škole probíhá?

Tato otázka zjišťovala situaci, kdy ve škole se respondenti nejčastěji setkávají s ubližováním, které probíhá na ostatních žácích. Celkem 84 krát respondenti zvolili možnost „o přestávce“ a tvořila tak nejčastější odpověď. Odpověď „při cestě ze školy/do školy“ byla respondenty zvolena 28 krát a byla druhou nejčastěji zvolenou odpovědí respondentů. Odpověď „ve vyučovací hodině“, byla zvolena respondenty 12 krát. 17 krát byla zvolena odpověď „při cestě do šatny“. 29 krát byla respondenty zvolena odpověď „jindy, kdy?“ a respondenti uvedli např. „Nikdy“, „Vždy když dotyčná není ve škol, pokaždé jindy – pomluvy“, „V průběhu obědové přestávky“, „Během dne“, „Při cestě do třídy“, „Tělocvik“ atd.

Otázka č. 10: Chová se někdo ve škole hrubě k učitelům? (je sprostý/á, posmívá se, odmlouvá)

Zde bylo hlavním cílem zjistit, zda se vyskytuje rizikové chování žáků také vůči učitelům. 76 respondentů uvedlo, že se s hrubostí k učitelům ve škole setkali a 53 respondentů se s hrubým chováním žáků k učitelům nikdy nesešlo.

Otázka č. 11: Ublíží ti někdo ve škole?

Otázka č. 11 byla zaměřena na zjištění, zda někdo ubližuje ve škole samotným respondentům. Celkem 19 respondentů označilo, že vůči jejich osobě ubližování probíhá a 110 respondentů uvedlo, že jim není ve škole ubližováno. Tento výsledek, je velmi potěšující. Bylo očekáváno, že ubližování vůči respondentům bude ze strany respondentů označeno v daleko větší četnosti. Výsledek, je však podle mého názoru nutno brát s lehkým ohledem na bázlivost respondentů.

Hodnocení:

Z výsledků dotazníkového šetření v rámci porovnání šikany na školách vyplývá, že šikana probíhá jak na základní škole, tak na střední škole. Výsledky dle odpovědí respondentů, tvoří největší rozdíl na základní škole, kde se v rámci četnosti šikana vyskytuje nejvíce. Při porovnání bylo zjištěno, že nejčastěji na středních školách i základních školách dochází k ubližování ve formě pomluv a posmívání. Velmi výrazně se na základních školách respondenti také setkávají s nadávkami. Výrazná rozdílnost, zde byla v samotném bití jedinců, jako formě přímé šikany, která se nejvíce projevuje na základních školách. Následně bylo v rámci porovnání zjištěno, že v obou zařízeních probíhá šikana ve třídě. Zajímavý výsledek se objevil na základních školách, kde ve velkém počtu v polootevřené otázce samotní respondenti uvedli, jako místo k ubližování tělocvičnu žáků. U následující otázky související se situací, kdy je ubližováno žákům, se obě školské zařízení opět shodují a to, že je šikana prováděna o přestávce. Forma ubližování vůči učitelům se také projevuje na obou školách, ale v rámci četnosti odpovědí tvoří výraznější rozdíl základní školy, kde je hrubost k učitelům výraznější. Šikana na samotných respondentech nebyla výrazně prokázána ani na jednom ze školských zařízení.

Z celkových výsledků tedy vyplývá, že projevy šikany mezi žáky se objevují na obou školských zařízeních, kde bylo dotazníkové šetření prováděno. Na střední škole

se především nejvíce jedná o formu šikany nepřímé. Celkové výsledky poukazují, na riziko vzniku šikany přímé, pouze na základní škole.

Cíl č. 2: Zjistit zda se vyskytuje kriminální chování na školách.

Na tento cíl odpovídaly otázky č. 12,13,14,15 a 16.

Otázka č. 12: Které z těchto chování jsi viděl/a ve škole? V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

Otázka č. 12 tvořila stěžejní otázku, jejímž cílem bylo zjistit, zda se ve škole mezi žáky vyskytuje kriminální chování či jeho náznaky. Velmi početnou skupinu označení a to 109 krát získala odpověď „vulgární chování“. Následně byla druhou nejčastější odpovědí „vandalismus“, kterou respondenti označili 21 krát. Odpověď „bití ostatních“ byla zvolena respondenty 10 krát, odpověď obsahující užívání návykových látek byla respondenty zvolena 11 krát. 15 krát označili respondenti možnost „kradení věcí“. 13 krát se objevila odpověď „žádné“, která udávala, že se respondenti s žádným z uvedených jevů na škole nesetkali.

Otázka č. 13: Jak často vidíš některé z těchto chování ve škole?

Tato otázka měla za úkol odpovědět na problematiku kriminálního chování a to především, jak často se respondenti na škole setkávají s kriminálním chováním či jeho příznaky. 15 respondentů zvolilo odpověď „nikdy“, čímž vyjádřili, že se s kriminálními jevy ve škole nesetkávají. Nejčastěji byla respondenty uvedena odpověď „každý den“, kterou zvolilo 49 respondentů. Odpověď „jednou za týden“, zvolilo 14 respondentů. Dále byla označena odpověď „jednou za měsíc“, kterou zvolilo 27 respondentů. Odpověď 2 krát až 4 krát za týden zvolilo 17 respondentů a nejméně respondentů, tedy 7 volilo odpověď: jednou za rok.

Otázka č. 14: Kde takové chování ve škole probíhá?

V případě této otázky neudává absolutní četnost počet respondentů, ale počet odpovědí.

Otázka č. 14 tvořila polootevřenou odpověď. Největší četnost volby zde měla odpověď „ve třídě“, která byla respondenty zvolena 94 krát. Druhou nejčastěji volenou odpovědí byla odpověď „v šatně“, která byla respondenty vybrána 51 krát. Třetím nejčastějším místem pro kriminální chování je dle respondentů „na chodbě“, tato odpověď byla respondenty označena 49 krát. Následně byla 33 krát zvolena odpověď „na toaletě“,

odpověď „v jídelně“, byla označena respondenty 18 krát a odpověď „jinde, kde?“ se objevila 16 krát a obsahovala např. „Nikde“, „Děti mluví sprostě všude“, „Všude“, „Ohledně mluvení sprostě nejsme velcí andílci“ atd.

Otázka č. 15: Kdy takové chování ve škole probíhá?

Tato otázka byla také polootevřená a respondenti tak měli možnost volit mezi danými otázkami nebo zvolit odpověď „jindy, kdy?“ a napsat svoji možnost odpovědi. Celkem 111 krát byla zvolena odpověď „o přestávce“. Druhou nejčastěji volenou odpovědí byla odpověď „při cestě ze školy/do školy“, která byla respondenty vybrána 41 krát. Následně respondenti volili odpověď „při cestě do šatny“, která byla respondenty označena 49 krát a byla třetí nejčastěji označovanou odpovědí. Odpověď „ve vyučovací hodině“ byla respondenty zvolena 26 krát. Dále respondenti volili odpověď „při cestě na oběd“, jenž byla zvolena respondenty 16 krát. Poslední odpověď „jindy, kdy?“ se objevila 11 krát a obsahovala odpovědi respondentů jako např. „nikdy“, „obědová přestávka“, „v tělocviku“ atd.

Otázka č. 16: Zakroužkuj chování, které děláš i ty?

Otázka č. 16 patřila opět k otázkám polootevřeným a zjišťovala, kriminálním chováním či jeho příznaky, které projevují sami respondenti. Nejčastěji respondenti uvedli, že žádné z uvedených kriminálních jednání neprovádí a to 67 krát. Druhá nejčastěji zvolená odpověď „vulgární chování“ byla označena 59 krát. Odpověď „bití ostatních“ byla označena 4 krát, odpověď „kradení věcí“ byla zvolena 3 krát, odpověď „vandalismus“ byla respondenty zodpovězena 2 krát a pouhé jedno označení dostala odpověď obsahující užívání návykových látek.

Hodnocení:

Při porovnání výsledků mezi střední a základní školou bylo zjištěno, že výsledky jsou zde velmi vyrovnané. Výsledky poukazují na to, že projevy kriminálního chování se vyskytují na obou školách a to v případě vulgárního chování jedinců. V rámci základní školy se navíc vyskytují prvky vandalismu a kradení věcí. V rámci střední školy byla druhou nejčastěji volenou odpovědí „toxikomanie“. Kriminální chování dle respondentů nejčastěji probíhá v obou školských zařízeních každý den. Dále bylo zjištěno, že prvky kriminálního chování se projevují nejčastěji ve třídě respondentů a to také na obou školských zařízeních. Žáci základní školy dále v polootevřených otázkách velmi často uvedli odpovědi

„kdekoliv“ a „všude“ čímž se od středních škol mírně liší. Následně respondenti shodně uvedli, že dané kriminální jednání probíhá nejčastěji o přestávce. Výsledky kriminálního chování páchaného samotnými respondenty bylo v rámci škol velmi vyrovnané. Nejčastěji respondenti obou školských zařízení označili odpověď, že žádné z projevů kriminálního chování ve škole nepáchají. Cože je velmi potěšující výsledek. Druhou nejčastěji volenou odpovědí bylo vulgární jednání samotných respondentů, jak na středních, tak na základních školách.

Vulgární jednání dětí a mládeže je v dnešní době velmi rozšířeným negativním jevem, který je však z největší části, podle mého názoru ovlivněn lhostejným přístupem rodičů, k tomuto chování. Jestliže však dochází k cíleným vulgárním nadávkám, na určitého jedince, lze toto jednání, již řadit do kategorie kriminálního chování. Odpovědi, které byly však respondenty voleny na druhém místě (krádeže, vandalismus, toxikomanie), již mohou plně vykazovat známky kriminálního chování a mělo by se s příznaky tohoto chování pracovat od samého začátku.

Cíl č. 3: Zjistit zda se vyskytuje záškoláctví na školách.

Na tento cíl odpovídaly otázky č. 4, 17,18,19 a 20.

Otázka č. 4: Jak jsi spokojený/á ve škole?

Otázka č. 4 zjišťovala, jak jsou respondenti spokojeni ve školském zařízení, do kterého docházejí. Z celkového počtu 129 respondentů jsou 4 respondenti velmi spokojení, 111 respondentů jsou spokojeni, 11 respondentů zvolilo odpověď „nespokojený“ a zbylí 3 respondenti jsou ve škole velmi nespokojení. Tato otázka zjišťovala spokojenost žáků ve škole z důvodu případného ovlivňování absence školní docházky.

Otázka č. 17: Znáš někoho, kdo byl někdy za školou?

Tato otázka zjišťovala, zda se respondenti setkali se žáky, kteří byli někdy za školou. 78 respondentů uvedlo, že se setkali ve škole s žákem, který byl za školou. Tato odpověď byla nejčastěji zvolenou odpovědí. Zbýlých 51 respondentů odpovědělo, že se se záškoláctvím u ostatních žáků nikdy nesetkali.

Otázka č. 18: Byl/a jsi někdy i ty za školou?

V otázce č. 18 bylo hlavním cíle zjistit, zda byli někdy respondenti záměrně mimo školní výuku a vykazovali tak známky záškoláctví. Nejvíce početnou odpověď zvolilo

108 respondentů a to, že za školou nikdy nebyli. Zbýlých 21 respondentů uvedlo, že za školou již byli.

Otázka č. 19: Jak často chodíš za školu?

Tato otázka měla za cíl zjistit, jak často respondenti záměrně neplní školní docházku a vykazují tak známky záškoláctví. Celkem 113 respondentů uvedlo, že za školu nikdy nechodí. Odpověď „jednou za rok“, zvolilo 9 respondentů. 5 respondentů uvedlo, že chodí za školu jednou za měsíc. 1 respondent zodpověděl, že za školu chodí 2x – 3x za týden stejně tak jako uvedl poslední 1 respondent, že za školu chodí každý den.

Otázka č. 20: Kdo ti omlouvá hodiny/dny, kdy jsi za školou?

Tato otázka také patřila k polootevřeným otázkám. Nejčastěji respondenti volili odpověď „nikdo, nechodím za školu“, celkem tuto odpověď označili 103 krát. Druhou největší četnost volby měla odpověď „rodiče“, kterou respondenti zvolili 16 krát. Dále volili respondenti odpověď „sám“, kterou označili 8 krát a odpověď „sourozenec“, kterou zvolili 2 krát. Odpověď „nikdo, hodiny/dny mám neomluvené“ nebyla zvolena ani jedním respondentem, stejně tak jako odpověď, která byla polootevřená „někdo jiný kdo?“.

Hodnocení:

Otázka č. 4 zaměřená na spokojenost respondentů ve škole, byla na obou školských zařízeních zodpovězena ve velkém množství pozitivně a to, že jsou respondenti ve škole spokojeni. Což naznačuje odpověď, že jestliže je mezi žáky patrný výskyt SPJ, není tak ovlivněn nespokojeností žáků. Výsledné porovnání výskytu záškoláctví na základních a středních školách ukázalo velmi rozdílné výsledky. V rámci základních škol, bylo nejčastěji respondenty zodpovězeno, že neznají nikoho, kdo chodí za školu. Naopak na středních školách, již odpovědi respondentů poukázaly, na jisté prvky záškoláctví ostatních žáků. Záškoláctví u ostatních žáků, zde označilo 58 respondentů z celkového počtu 70 respondentů. Tento výsledek, je z hlediska cílové skupiny, prvních a třetích ročníků, velmi překvapivý. Další otázka směřující k záškoláctví samotných respondentů, již nepoukazovala na takto rozdílné výsledky. Respondenti v největším množství zodpověděli, že za školou nikdy nebyli a to respondenti jak na základních, tak středních školách. Část respondentů, kteří zodpověděli, že za školou již byli, také uvedli, že tomu tak bylo v časovém rozmezí jednou za měsíc a zameškané hodiny či dny, jim byli omluveny rodiči.

Pokud se jedná o jednorázové zameškání školní výuky, je jednání rodičů pochopitelné. Pokud k těmto situacím dochází opakovaně, je zapotřebí, aby se začal třídní učitel o nepravidelné a časté omlouvání zameškaných hodin zajímat a danou situaci s rodiči začal řešit. Celková situace problematiky záškoláctví na základní škole, je velmi uspokojivá a jak výsledky ukázaly, nejsou zde proječovány žádné známky záškoláctví. Tyto výsledky jsou u žáku, jak ve třídách prvního stupně, tak u žáků navštěvující druhý stupeň. Střední škola již známky daného chování vykazuje, což může být způsobeno přechodem žáků ze základních škol na střední školy, který pro žáky může být velmi tíživou a stresující situací. Může se ale také jednat o „útěk“, před nezvládnutím určitého předmětu či osobou ve školském prostředí.

Cíl č. 4: Zjistit zda jsou žáci seznámeni s preventivními programy o patologických jevech na školách.

Na tento cíl odpovídaly otázky č. 23,24 a 25.

Otázka č. 23: Říkal ti někdo na škole něco o prevenci škodlivých jevů (špatném chování) jako je šikana, kriminalita, záškoláctví?

Tato otázka byla také polootevřená a respondenti měli možnost označit uvedené možnosti nebo zvolit odpověď „jiný, jaký?“ a napsat svoji odpověď. Největší četnost volby měla možnost „přednáška učitele/učitelky“, kterou respondenti označili 97 krát. Druhá nejčastěji zvolená možnost byla „přednáška výchovného poradce/metodika prevence“, která byla respondenty zvolena 52 krát. 46 krát byla zvolena možnost „přednáška odborníka“ a 18 krát bylo zodpovězeno, že jsou respondenti informováni formou letáků nebo časopisů. Dále byla 4 krát zvolena odpověď, že jsou respondenti informováni formou knih. Odpověď „přednáška mimo školu“ byla respondenty zvolena 12 krát. Následně respondenti 7 krát označili odpověď, že se s žádným z preventivních programů nesešli. Zbylé 4 označení získala možnost „jiný jaký?“, která obsahovala např. „Rodiče“, „T-club“, „Od kamarádů“.

Otázka č. 24: Myslíš si, že jsou tyto preventivní programy pro žáky potřebné?

Zde bylo hlavní úkolem zjistit, zda jsou preventivní programy, dle respondentů, ve školách potřebné. Největší počet respondentů a to 94 odpovědělo, že jsou preventivní programy na školách potřebné, dalších 10 respondentů označilo možnost, že preventivní programy na škole nejsou potřebné a zbylých 25 respondentů odpovědělo, že vůbec neví, zda tyto preventivní programy jsou či nejsou potřebné.

Otázka č. 25: Chtěl/a bys, aby bylo na škole více takových preventivních programů?

Tato otázka zjišťovala, zda mají respondenti zájem o více preventivních programů. O více preventivních programů na škole má zájem 76 respondentů, dalších 25 respondentů o více přednášek zájem nemá a zbylých 28 respondentů uvedlo, že neví, zda o preventivní program zájem mají, nebo ne.

Hodnocení:

Z celkových výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že jsou žáci obou školských zařízení zcela seznámeni s preventivními programy. V rámci porovnání bylo zjištěno, že respondenti obou škol jsou seznámeni s preventivními programy, které jsou prováděny ve formě přednášky učitele/učitelky. Ve druhé nejčastěji označované odpovědi se již názory respondentů jednotlivých škol od sebe lišily. Na základních školách byla druhou nejčastější odpovědí přednáška odborníka (psycholog, policie, lékař) a na středních školách naopak přednáška výchovného poradce/metodika prevence. Z dalších výsledků vyplývá, že respondenti středních i základních škol jsou přesvědčeni, že dané preventivní programy jsou pro žáky užitečné. Respondenti ze základních i středních škol v rámci poslední otázky, také jednoznačně s velmi vysokou četností zodpověděli, že chtějí více preventivních programů na školách. I tento výsledek je velmi potěšující, jelikož jde z tvrzení respondentů odvodit, že chtějí negativní jednání mezi žáky, sami respondenti za pomoci těchto programů minimalizovat.

Celkový výsledek je velmi uspokojivý. Z výsledků je patrné, že obě školská zařízení se na preventivní programy pro své žáky velmi zaměřují a s žáky tak v rámci prevence aktivně pracují. Podle mého názoru si myslím, že je s žáky pracováno ze strany školy v případě preventivních programů uspokojivě, což lze také posoudit z uvedených odpovědí respondentů.

Cíl č. 5: Zjistit zda žáci vědí o metodikovi prevence na škole a zda by ho navštívili v případě problému se sociálně patologickými jevy.

Na tento cíl odpovídaly otázky č. 21 a 22.

Otázka č. 21: Myslíš, že je na škole někdo dospělý komu by ses mohl/a svěřit, kdybys měl/a problém?

Tato otázka zjišťovala, jak jsou respondenti informováni o metodikovi prevence, výchovném poradci či jiné dospělé osobě na škole, která je schopna s žáky řešit jejich osobní problém. Odpověď, že vědí o osobě, která by respondentům pomohla, řešit jejich problém uvedlo 55 respondentů. 36 respondentů uvedlo, že podle nich na škole žádná dospělá osoba, která by jim mohla pomoci, není. Zbýlých 38 respondentů uvedlo, že neví o žádné pověřené osobě na škole, která by byla schopna žákům pomoci.

Otázka č. 22: Pokud víš o dospělé osobě na škole, která by ti dokázala pomoci vyřešit tvůj problémem, šel/šla bys za ní?

Tato otázka měla odpovědět na to, zda by respondenti navštívili metodika prevence, výchovného poradce či jinou dospělou osobu, která by jim mohla pomoci vyřešit jejich problém. Odpověď, že by danou osobu v případě problému navštívili, označilo 47 respondentů. 44 respondentů odpovědělo, že by danou osobu nenavštívili a 44 respondentů označilo možnost „nevím“.

Hodnocení:

Při porovnání výsledků z dotazníkového šetření byl zjištěn jednotný výsledek obou školských zařízení a to, že jsou respondenti zcela informováni o metodikovi prevence či výchovném poradci na škole. Opět lze hovořit o velmi uspokojivém výsledku. Z těchto výsledků vyplývá, že jsou respondenti nejen dostatečně informováni za pomoci preventivních programů ale také o osobě, která nežádoucí chování na škole řeší. Zda by respondenti navštívili danou osobu, se již v porovnání škol liší. Respondenti základních škol uvedli, že by danou osobu v případě problému navštívili, ale stejný počet respondentů základní školy také odpověděl, že by tuto osobu nenavštívil. Tento výsledek je tak na základní škole zcela vyrovnaný. Oproti těmto výsledkům respondenti na střední škole jednoznačně odpověděli, že nevědí, zda by danou osobu navštívili.

Výsledky obou školských zařízení jsou zcela odlišné. Může se jednat o nedostatečnou informovanost o dané možnosti pomoci metodikem prevence či výchovným poradcem nebo se může také jednat o nedůvěru v osobě, která na této pozici pracuje.

Cíl č. 6: Návrhy a doporučení pro školská zařízení

Tento cíl, patří mezi nejdůležitější pro závěr mé bakalářské práce. Mezi hlavní kroky, řadím poskytnutí své bakalářské práce, spolu s výsledky dotazníkového šetření metodikům prevence, výchovným poradcům a také ředitelům školských zařízení, kde bylo dotazníkové

šetření prováděno. Tímto poskytnutím bych chtěla pomoci školám, objasnit problematiku oblasti žáků, související s ohrožením sociálně patologickými jevy. Následně bych tak chtěla, tímto krokem, pomoci zlepšit daným školským zařízením, jejich preventivní programy tak, aby se co nejvíce eliminovala rizika vzniku a rozšíření jednotlivých SPJ, které se mezi žáky vyskytují.

Na základě získaných informací bych doporučovala zaměřit se na jednotlivé sociálně patologické jevy, které dle výsledků dotazníkového šetření nejvíce žáky ohrožují a následně dle těchto poznatků zaměřit preventivní programy. Jak již z výsledků vyplývá i samotní respondenti, vyjádřili zájem o zařazení většího počtu preventivních programů. Zde bych také doporučila školským zařízením, zajistit přednášky zaměřené na prevenci SPJ od odborníků jako např. pracovníci speciálně pedagogických center, pedagogicko-psychologických poraden, sociálních pracovníků OSPOD, psychologů či pracovníků městské policie. Podle mého názoru jsou tyto přednášky pro žáky více zajímavé a tím, také víc poučné. Dále, bych také zapojila do programů prevence nejen veškeré pracovníky školského zařízení, ale také samotné rodiče žáků. Spolupráce školy a rodičů navzájem, je podle mého názoru, v případě ohrožení žáků sociálně patologickými jevy naprosto nezbytná. Následně bych doporučovala samotným metodikům prevence či výchovným poradcům na školách, v rámci preventivních programů otevřeně s žáky o nežádoucím chování na školách komunikovat a spolu s žáky vytvářet projekty, proti jednotlivým rizikovým chováním. V rámci třídnických hodin, bych doporučovala učitelům, zaměřit se na zlepšování vztahů mezi žáky, ve třídním kolektivu navzájem. Zlepšování vztahů mezi žáky navzájem, je podle mého názoru velkým řešením v problematice pomluv, posmívání a nadávek, které se v rámci výzkumného šetření objevily v poměrně velkém množství.

ZÁVĚR

Smyslem bakalářské práce bylo poukázat na aktuální problematiku agrese a šikany, kriminality a delikvence a záškoláctví, mezi dětmi a mládeží primárního a sekundárního vzdělávání. Práce zahrnovala také poskytnutí výsledných dat a jejich hodnocení do školských zařízení, kde bylo výzkumné šetření prováděno s doporučením a návrhy změn či úprav preventivních programů.

Teoretická část práce se zabývala nejprve cílovou skupinou, na kterou byla práce zaměřena a to mladší školní věk, pubescenci a adolescenci, kde uváděla hlavní rizika vedoucí ke vzniku sociálně patologických jevů. Následně se práce zaměřila na základní pojmy a definice vybraných sociálně patologických jevů. Další kapitola teoretické části tvořila prevence a možnosti řešení daného nežádoucího chování. Ta byla zaměřena také na jednotlivé jevy, u nichž uvádí, základní kritéria pro vytvoření úspěšných preventivních programů v praxi. V poslední části se práce zaměřila na popis profese zdravotně sociálního pracovníka, při práci s dětmi a mladistvými ohroženými rizikovým chováním. Tato kapitola byl uvedena, aby umožnila náhled do dané profese a uvedla přínos zdravotně sociálního pracovníka, pro danou problematiku.

Praktická část bakalářské práce se zaměřila na získání dat metodou dotazníkového šetření. Byla zde popsána metodologie celého výzkumné šetření spolu s charakteristikou výzkumného vzorku, výzkumnými cíli a zpracování dat. Proběhla následná analýza dat, která byla shrnuta v diskuzi při, které proběhlo také hodnocení a srovnání výsledných dat mezi školskými zařízeními, kde bylo dotazníkové šetření prováděno. Poslední část, která byla pro závěr bakalářské práce stěžejní, obsahovala poskytnutí výsledných dat do školských zařízení. Dále poskytovala návrhy a doporučení pro zlepšení a zkvalitnění preventivních programů v primárním a sekundárním vzdělávání.

Bakalářská práce byla velkým přínosem z hlediska možnosti nahlédnutí do dané problematiky a umožnění podílet se na doporučení, které vedou ke zlepšení nežádoucího chování dětí a mládeže. Této věkové kategorii je zapotřebí poskytnout včasnou a plnohodnotnou pomoc, která umožní těmto jedincům prožít bezpečnou a společností žádoucí životní cestu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BENDL, Stanislav, Jaroslava, HANUŠOVÁ a Marie LINKOVÁ, 2016. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Trion. ISBN 978-80-7387-703-3.
- BROŽOVÁ, Stanislava, 2008. *The education system of the Czech Republic*. Prague: Institute for Information on Education. ISBN 978-80-211-0562-1.
- ČÁBALOVÁ, Dagmar, 2011. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2993-0.
- ČESKO, 1999. Zákon č. 359/1999 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. Částka 111 [cit. 2017- 04-14]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=359/1999&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- FIELD, Evelyn M., 2009. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar. ISBN 978-80-249-1176-2.
- FIRSTOVÁ, Jana, 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-521-0.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- FICHER, Slavomil, Jiří ŠKODA, Zdeněk SVOBODA a Ladislav ZILCHER, 2014. *Speciální pedagogika – edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Praha: Stanislav Juhaňák – TRITON. ISBN 978-80-7387-792-7.
- JEDLIČKA, Richard a kolektiv, 2015. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-5447-5.
- KOLÁŘ, Michal, 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Zdeněk a kolektiv, 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.

MARTÍNEK, Zdeněk, 2015. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-5309-6.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.

MERTIN, Václav a Lenka KRAJČOVÁ, 2013. *Problémy s chováním ve škole-jak na ně: Individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7478-026-4.

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018 [online]. Praha: MŠMT, 2013 [cit. 2017- 04-14]. Ke stažení dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/28077>

NAYAR, Usha Sidana, 2012. *Child and adolescent mental health* [online]. New Delhi: SAGE Publications [cit. 2017- 04-14]. ISBN 978-81-321-1114-6. Dostupné v kolekci e-knih na platformě EBSCOhost: search.ebscohost.com

NOVOTNÁ, Věra, Eva BURDOVÁ a Jana REIDLOVÁ JURKOVÁ, 2016. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: ANAG. ISBN 978-80-7554-022-5.

PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3470-5.

ŘÍČAN, Pavel, 2014. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0772-6.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ, 2010. *Jak na šikanu*. Praha: Grada Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-2991-6.

STROM, Paris a Robert D. STROM, 2013. *Thinking in childhood and adolescence*. Charlotte: Information Age Publishing. ISBN 978-1-62396-433-7.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ADD	Porucha pozornosti
ADHD	Poruchou pozornosti s hyperaktivita
CAN	Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
SPC	Speciálně pedagogické centrum
SPJ	Sociálně patologické jevy
SVP	Střediska výchovné péče

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví respondentů	41
Graf 2 Škola respondentů.....	42
Graf 3 Třída respondentů	43
Graf 4 Spokojenost respondentů	45
Graf 5 Ublíživání žákům ve škole	46
Graf 6 Četnost ublíživání žákům	47
Graf 7 Způsob ublíživání žákům.....	49
Graf 8 Prostředí, kde je ublížováno žákům.....	51
Graf 9 Situace, kdy je ublížováno žákům	53
Graf 10 Hrubost k učitelům	55
Graf 11 Ublíživání respondentům.....	56
Graf 12 Kriminální chování žáků	57
Graf 13 Četnost kriminálního chování žáků	59
Graf 14 Prostředí, kde probíhá kriminální chování žáků	61
Graf 15 Situace, kdy probíhá kriminální chování žáků	64
Graf 16 Kriminální chování respondentů	65
Graf 17 Záškoláctví žáků	67
Graf 18 Záškoláctví respondentů	68
Graf 19 Četnost záškoláctví respondentů	69
Graf 20 Omlouvání záškoláctví respondentů.....	71
Graf 21 Informovanost respondentů o metodikovi prevence.....	73
Graf 22 Návštěvnost metodika prevence respondenty	75
Graf 23 Preventivní programy o sociálně patologických jevech	78
Graf 24 Potřebnost preventivních programů.....	79
Graf 25 Zájem respondentů o preventivní programy	80

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Pohlaví respondentů.....	41
Tabulka 2 Škola respondentů.....	42
Tabulka 3 Třída respondentů	43
Tabulka 4 Spokojenost respondentů	45
Tabulka 5 Ublíživání žákům ve škole.....	46
Tabulka 6 Čestnost ublíživání žákům	47
Tabulka 7 Způsob ublíživání žákům.....	49
Tabulka 8 Prostředí, kde je ublížováno žákům.....	51
Tabulka 9 Situace, kdy je ublížováno žákům	53
Tabulka 10 Hrubost k učiteli	55
Tabulka 11 Ublíživání respondentům	56
Tabulka 12 Kriminální chování žáků.....	57
Tabulka 13 Četnost kriminálního chování u žáků	59
Tabulka 14 Prostředí, kde probíhá kriminální chování žáků	61
Tabulka 15 Situace, kdy probíhá kriminální chování žáků.....	63
Tabulka 16 Kriminální chování respondentů.....	65
Tabulka 17 Záškoláctví žáků	67
Tabulka 18 Záškoláctví respondentů	68
Tabulka 19 Četnost záškoláctví respondentů.....	69
Tabulka 20 Omlouvání záškoláctví respondentů.....	71
Tabulka 21 Informovanost respondentů o metodikovi prevence.....	73
Tabulka 22 Návštěvnost metodika prevence respondenty	75
Tabulka 23 Preventivní programy o sociálně patologických jevech.....	77
Tabulka 24 Potřebnost preventivních programů.....	79
Tabulka 25 Zájem respondentů o preventivní programy	80

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazníkové šetření

P II Žádost o umožnění dotazníkového šetření

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Milí studenti a studentky,

jmenuji se Veronika Juřenová a jsem studentkou 3. ročníku bakalářského studia oboru Zdravotně sociální pracovník na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Prosím o vyplnění dotazníku. Dotazník je zcela anonymní a Vaše odpovědi budou sloužit pouze ke zpracování mé bakalářské práce. Dotazník zjišťuje, zda se u žáků vyskytují sociálně patologické jevy (šikana, kriminalita, záškoláctví) a jestli jsou žáci seznámeni s prevencí a možnostmi řešení ze strany školy.

Vždy zakroužkujte jednu správnou odpověď, pokud není uvedeno jinak a zodpovězte všechny otázky.

Předem děkuji za vyplnění.

1) Jaké jsi pohlaví?

- a) dívka
- b) chlapec

2) Jakou školu studuješ?

- a) Základní škola
- b) Střední odborná škola

3) Kterou třídu navštěvuješ?

Základní škola: a) 4. třída b) 5. třída c) 8. třída d) 9. třída

Střední škola: a) 1. ročník b) 2. ročník c) 3. ročník d) 4. ročník

4) Jak jsi spokojený/á ve škole?

- a) velmi spokojený/á
- b) spokojený/á
- c) nespokojený/á
- d) velmi nespokojený/á

5) Viděl/a jsi někoho, jak ve škole ubližuje druhému?

- a) ano
- b) ne

6) Jak často vidíš ve škole, že někdo někomu ubližuje?

- a) nikdy
- b) každý den
- c) jednou za týden
- d) 2x – 4x za týden
- e) jednou za měsíc
- f) jednou za rok

7) Jakým způsobem ubližování probíhá? (Můžeš zakroužkovat i více možností nebo napsat svoji odpověď)

- a) žádným
- b) posmívání
- c) nadávky
- d) pomluvy
- e) ničení věcí
- f) kopání
- g) bití
- h) jinak, jak?

8) Kde ubližování ve škole probíhá? (Můžeš zakroužkovat i více možností nebo napsat svoji odpověď)

- a) ve třídě
- b) v šatně
- c) na toaletě
- d) na chodbě

- e) v jídelně
- f) jinde, kde?

9) Kdy ubližování ve škole probíhá? (Můžeš zakroužkovat i více možností nebo napsat svoji odpověď)

- a) ve vyučovací hodině
- b) o přestávce
- c) při cestě do šatny
- d) při cestě na oběd
- e) při cestě ze školy/do školy
- f) jindy, kdy?

10) Chová se někdo ve škole hrubě k učiteli? (je sprostý/á, posmívá se, odmlouvá)

- a) ano
- b) ne

11) Ublížíje někdo tobě ve škole?

- a) ano
- b) ne

12) Které z těchto chování jsi viděl/a ve škole? (Můžeš zakroužkovat i více možností)

- a) používání sprostých slov a nadávek (vulgární chování)
- b) kradení věcí
- c) bití ostatních
- d) ničení věcí (vandalismus)
- e) užívání drog (toxikomanie)
- f) žádné

13) Jak často vidíš některé z těchto chování ve škole?

- a) nikdy

- b) každý den
- c) 1x za týden
- d) 2x – 4x za týden
- e) jednou za měsíc
- f) jednou za rok

14) Kde takové chování ve škole probíhá? (Můžeš zakroužkovat i více možností nebo napsat svoji odpověď)

- a) ve třídě
- b) v šatně
- c) na toaletě
- d) na chodbě
- e) v jídelně
- f) jinde, kde?

15) Kdy takové chování ve škole probíhá? (Můžeš zakroužkovat i více možností nebo napsat svoji odpověď)

- a) ve vyučovací hodině
- b) o přestávce
- c) při cestě do šatny
- d) při cestě na oběd
- e) při cestě ze školy/do školy
- f) jindy, kdy?

16) Zakroužkuj chování, které děláš i ty? (Můžeš zakroužkovat i více možností)

- a) používání sprostých slov a nadávek (vulgární chování)
- b) kradení věcí
- c) bití ostatních
- d) ničení věcí (vandalismus)

- e) užívání drog (toxikomanie)
- f) žádné

17) Znáš někoho, kdo byl někdy za školou?

- a) ano
- b) ne

18) Byl/a jsi někdy i ty za školou?

- a) ano
- b) ne

19) Jak často chodíš za školu?

- a) nikdy
- b) 1x za týden
- c) 2x – 3x za týden
- d) jednou za měsíc
- e) jednou za rok

20) Kdo ti omlouvá hodiny/dny, kdy jsi za školou? (Můžeš zakroužkovat i více možností nebo napsat svoji odpověď)

- a) sám
- b) rodiče
- c) sourozenec
- d) nikdo, nechodím za školu
- e) nikdo, hodiny/dny mám neomluvené
- f) někdo jiný, kdo?

21) Myslíš, že je na škole někdo dospělý komu by ses mohl/a svěřit, kdybys měl/a problém?

- a) ano
- b) ne

c) nevím

22) Pokud víš o dospělé osobě na škole, která by ti dokázala pomoci vyřešit tvůj problémem, šel/šla bys za ní?

a) ano

b) ne

c) nevím

23) Říkal ti někdo na škole něco o prevenci škodlivých jevů (špatném chování) jako je šikana, kriminalita, záškoláctví? (Můžeš zakroužkovat i více možností nebo napsat svoji odpověď)

a) přednáška učitele/učitelky

b) přednáška výchovného poradce/metodika prevence

c) přednáška odborníka (psycholog, policie, lékař)

d) formou letáků, časopisů

e) formou knih

f) přednáška mimo školu (ve specializovaném centru)

g) s žádným

h) jiný, jaký?

24) Myslíš si, že jsou tyto preventivní programy pro žáky potřebné?

a) ano

b) ne

c) nevím

25) Chtěl/a bys, aby bylo na škole více takových preventivních programů?

a) ano

b) ne

c) nevím

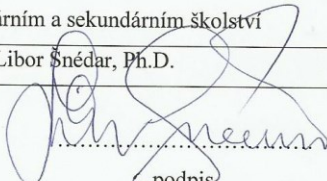

Děkuji za vyplnění dotazníku

PŘÍLOHA P II: ŽÁDOST O UMOŽNĚNÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

ŽÁDOST O UMOŽNĚNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Obracíme se na Vás s žádostí o umožnění výzkumného šetření na Vašem pracovišti, které bude níže uvedený student realizovat v rámci zpracování bakalářské práce, jejíž součástí je i výzkumná část. Jedná se o studenta 3. ročníku bakalářského studijního programu Zdravotně sociální péče, studijního oboru Zdravotně sociální pracovník (prezenční forma studia).

Jméno a příjmení studenta	Veronika Juřenová	
Téma bakalářské práce	Sociálně patologické jevy a množství jejich řešení v primárním a sekundárním školství	
Vedoucí bakalářské práce	JUDr. Libor Šnědar, Ph.D.	
	 podpis	
Metoda výzkumu	Kvantitativní výzkum – dotazníkové šetření	
Skupina respondentů	Žáci prvního stupně základní školy, žáci druhého stupně základní školy a žáci střední odborné školy.	
Pracoviště	Vyjádření vedoucího pracoviště (nehodící se škrtněte)	Podpis
Základní škola a Mateřská škola Halenkovice, okres Zlín, příspěvková organizace, Pláňavy 550, 763 63 Halenkovice	Souhlasím Nesouhlasím	 ZÁKLADNÍ ŠKOLA A MATEŘSKÁ ŠKOLA HALENKOVICE okres Zlín příspěvková organizace ① IČO: 760 21 331 Střední škola pedagogická a sociální Zlín, s.r.o. Česká 4787, 760 05 Zlín
Střední škola pedagogická a sociální Zlín, s.r.o., Česká 4787 760 05 Zlín	Souhlasím Nesouhlasím	

Děkujeme za pochopení a spolupráci.

Ve Zlíně dne 27. 4. 2017

 Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.
 ředitelka Ústavu zdravotnických věd

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav zdravotnických věd

.....
 razítko a podpis zástupce zařízení